



ISSN_2564-7164

MUHASEBE ÖĞRETİM ÜYELERİ BİLİM VE DAYANIŞMA VAKFI
THE TURKISH FOUNDATION FOR SCIENCE AND COLLABORATION OF ACCOUNTING ACADEMICIAN

MUHASEBE BİLİM DÜNYASI DERGİSİ

THE WORLD OF
ACCOUNTING SCIENCE

Cilt / Volume: 27 Sayı / Issue: 1 Mart / March 2025



ISSN_2564-7164

MUHASEBE ÖĞRETİM ÜYELERİ BİLİM VE DAYANIŞMA VAKFI
THE TURKISH FOUNDATION FOR SCIENCE AND COLLABORATION OF ACCOUNTING ACADEMICIAN

Bu dergi, Muhasebe Öğretim Üyeleri Bilim ve Dayanışma Vakfına Aittir.
All the copyrights of this journal are under the sole responsibility of the AACF.

Bu dergide ileri sürülen fikirler makalelerin yazarlarına aittir.
Bu fikirler MÖDAV'ın görüşlerini yansıtmaz.
The opinions put forwarded in this journal belong to their writers.
These opinions do not reflect the views of the AACF.

MODAV/AACF

Merkez/ Center Kumrular Caddesi No: 26 06440 Kızılay Ankara
Tel:(0312)2323377 Fax:(0312)2317117

Makale gönderimi:

Mail to:

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/mbdd>

Türkçe ve İngilizce dillerinde hazırlanan bu dergi hakemli bir dergi olup,
yılda dört defa yayınlanmaktadır. Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi,
Cilt:10 Sayı:1 Mart 2008 tarihinden itibaren *Ebscohost Academic Search Complete*'de,
ve *Ebscohost Academic Search Premier*'de; Haziran 2014 yılından itibaren
TÜBİTAK ULAKBİM Sosyal ve Beşeri Bilimler Veri Tabanı-TR DİZİN'de
ve 2018 yılı Mart ayı itibariyle de *SOBIAD (Atf Dizini)* tarafından indekslenmektedir.

This journal is prepared in Turkish and English languages, published
four times a year. Journal of The World of Accounting Science has been indexed
by *Ebscohost Academic Search Complete* and *Ebscohost Academic Search Premier*
since March 2008, Vol:10 No:1 and *TUBITAK ULAKBIM Social and Humanities Science*
Database-TR INDEX since June 2014 and by *SOBIAD* as of March 2018.



MUHASEBE BİLİM DÜNYASI DERGİSİ

THE WORLD OF ACCOUNTING SCIENCE

MUHASEBE ÖĞRETİM ÜYELERİ BİLİM VE DAYANIŞMA VAKFI / THE TURKISH
FOUNDATION FOR SCIENCE AND COLLABORATION OF ACCOUNTING
ACADEMICIAN

EDİTÖRLER KURULU / EDITORIAL BOARD

Editör / Editor

Prof. Dr. Can ŞİMGİ MUĞAN (MODAV)

Prof. Dr. Beyhan GÜÇLÜ MARŞAP (Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi)

Editör Yardımcısı / Editorial Assistant

Prof. Dr. Seçil SIGALI (Dokuz Eylül Üniversitesi)

Alan Editörleri / Area Editors

Prof. Dr. Arzu ÖZSÖZGÜN ÇALIŞKAN (Yıldız Teknik Üniversitesi)

Prof. Dr. Aslı TÜREL (İstanbul Üniversitesi)

Prof. Dr. Mustafa Gürol DURAK (Dokuz Eylül Üniversitesi)

Doç. Dr. Sezer BOZKUŞ KAHYAOĞLU (İzmir Bakırçay Üniversitesi)

Doç. Dr. Melik ERTUĞRUL (Galatasaray Üniversitesi)

Doç. Dr. Ayşenur TARAKCIOĞLU ALTINAY (Uşak Üniversitesi)

Yayın Editörü / Production Editor

Prof. Dr. Bilge Leyli DEMİREL (Yalova Üniversitesi)

İngilizce Dil Editörü / English Language Editor

Doç. Dr. Mine AKSU (Sabancı Üniversitesi)

Türkçe Dil Editörleri / Turkish Language Editors

Prof. Dr. Yavuz ÇİFTÇİ (Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi)

Doç. Dr. Alper ERSERİM (Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi)

Mizanpaj Editörleri / Format Editors

Doç. Dr. Hakan CAVLAK (Ardahan Üniversitesi)

Doç. Dr. Halil Cem SAYIN (Anadolu Üniversitesi)

Dr. Fırat Botan ŞAN (Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi)



MUHASEBE BİLİM DÜNYASI DERGİSİ

THE WORLD OF ACCOUNTING SCIENCE

YAYIN DANIŞMA KURULU / ADVISORY BOARD

- Prof. Dr. Durmuş ACAR (Süleyman Demirel Üniversitesi)
Prof. Dr. Ercan BAYAZITLI (Ankara Üniversitesi)
Prof. Dr. Nuran CÖMERT (Marmara Üniversitesi)
Prof. Dr. Ülkü ERGUN (Dokuz Eylül Üniversitesi)
Assoc. Prof. Graham GAL (University of Massachusetts Amherst, USA)
Prof. Dr. Yoshiaki JINNAI (Tokyo Keizai University, Japan)
Prof. Dr. Reşat KARCIOĞLU (Atatürk Üniversitesi)
Prof. Dr. Seval KARDEŞ SELİMOĞLU (Anadolu Üniversitesi)
Prof. Dr. Ganite KURT (Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi)
Prof. Dr. Juan LANERO (Leon University, Spain)
Prof. Dr. Yıldız ÖZERHAN (Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi)
Assoc. Prof. Rezarta SHKURTI (Tirana University, Albania)
Prof. Dr. Hülya TALU (İstanbul Gelişim Üniversitesi)
Prof. Dr. Adriana TIRON-TUDOR (Babeş-Bolyai University, Romania)
Prof. Dr. Şaban UZAY (Erciyes Üniversitesi)

MART 2025 SAYISI BİLİM HAKEM LİSTESİ

LIST OF REVIEWERS FOR MARCH 2025 ISSUE

- Prof. Dr. Erdal YILMAZ
Doç. Dr. Esin YELGEN
Doç. Dr. Halim BAŞ
Dr. Öğr. Üyesi Funda KARA



MUHASEBE BİLİM DÜNYASI DERGİSİ

THE WORLD OF ACCOUNTING SCIENCE

İÇİNDEKİLER

TÜRKİYE'DE KÂRLARIN ENFLASYON ÜZERİNDEKİ ETKİSİ: GENİŞLETİLMİŞ ARDL MODEL UYGULAMASI

(Araştırma Makalesi)

Dr. Öğr. Üyesi İrfan ERSİN.....1

ŞEKER PANCARI ÜRETİM MALİYETLERİNİN TEKDÜZEN HESAP PLANI VE TÜRKİYE MUHASEBE STANDARTLARI TMS 41 KAPSAMINDA MUHASEBELEŞTİRİLMESİ: BİR İŞLETME ÖRNEĞİ

(Araştırma Makalesi)

Duygu GÜNEŞ

Dr. Öğr. Üyesi Kezban ŞİMŞEK.....27

CONTENTS

THE EFFECT OF FIRM PROFITS ON INFLATION IN TÜRKİYE: AN APPLICATION OF THE AUGMENTED ARDL MODEL

(Research Article)

Asst. Prof. İrfan ERSİN1

ACCOUNTING FOR SUGAR BEET PRODUCTION COSTS WITHIN THE SCOPE OF THE UNIFORM CHART OF ACCOUNTS AND TURKISH ACCOUNTING STANDARDS NO. 41: A BUSINESS EXAMPLE

(Research Article)

Duygu GÜNEŞ

Asst. Prof. Kezban ŞİMŞEK.....27

TÜRKİYE'DE KÂRLARIN ENFLASYON ÜZERİNDEKİ ETKİSİ: GENİŞLETİLMİŞ ARDL MODEL UYGULAMASI*

Dr. Öğr. Üyesi İrfan ERSİN**

Araştırma Makalesi/Research Article

Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi

Mart 2025, 27(1), 1-26

ÖZ

Türkiye'de enflasyonun önemli belirleyicisinin talep olduğu görüşüne karşın, satıcı enflasyonu yaklaşımıyla kârların enflasyonu etkilediği görüşü, enflasyonu yalnızca talep yönlü faktörlerle açıklamanın yetersiz olabileceğini, firmaların fiyatlama stratejilerinin ve kâr marjlarının fiyat artışlarındaki rolünü tartışmaya açmaktadır. Çalışmanın amacı, Türkiye'de kârların enflasyon üzerindeki etkisini incelemektir. 2012Q1-2024Q3 döneminin incelendiği çalışmada Genişletilmiş ARDL modeli kullanılmıştır. Analiz sonuçları, uzun dönemde kârların enflasyon üzerindeki etkisinin negatif olduğunu, kısa dönemde ise kârların gecikmeli değerlerinin enflasyonu artırıcı etkisini ortaya çıkarmıştır. Ayrıca, tüketim harcamalarının uzun dönemde enflasyon üzerinde güçlü etkisi tespit edilmiştir. Kârları aşırı olan sektörlerin kâr marjlarının izlenmesinin ve gerektiğinde müdahaleler yapılmasının, kısa dönemde fiyat istikrarına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Enflasyon, Kârlar, Genişletilmiş ARDL

JEL Sınıflandırması: E31, C22, D33

THE EFFECT OF FIRM PROFITS ON INFLATION IN TÜRKİYE: AN APPLICATION OF THE AUGMENTED ARDL MODEL

ABSTRACT

While demand is a significant determinant of inflation in Turkey, the sellers' inflation approach argues that firms' pricing strategies and profit margins also drive prices. The aim of this study is to

* Makale Geliş Tarihi (Date of Submission): 30.12.2024; Makale Kabul Tarihi (Date of Acceptance): 14.02.2025

** İstanbul Medipol Üniversitesi, Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu, Bankacılık ve Sigortacılık Programı, iersin@medipol.edu.tr, orcid.org/0000-0002-7407-3654

Atıf (Citation): Ersin, İ. (2025). Türkiye'de Kârların Enflasyon Üzerindeki Etkisi: Genişletilmiş ARDL Model Uygulaması. *Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi*, 27(1), 1-26. <https://doi.org/10.31460/mbdd.1609648>

examine the impact of profits on inflation in Turkey for the period 2012Q1- 2024Q3, using Augmented ARDL model. Analysis results reveal that, in the long term, profits have a negative and consumption expenditures, a positive effect on inflation. In the short term, lagged values of profits exert an inflationary impact. Monitoring profit margins in high profit sectors and intervening when necessary is considered to contribute to price stability.

Keywords: Inflation, Profits, Augmented ARDL

JEL Classification: E31, C22, D33

EXTENDED SUMMARY

PURPOSE AND MOTIVATION

This study aims to analyze the impact of profits on inflation dynamics in Türkiye, contrasting traditional demand-driven approaches with alternative perspectives. The research focuses on investigating how profits influence inflation in Türkiye, particularly in light of the growing academic interest in the role of firms' pricing behaviors and profit margins in shaping inflationary pressures. Despite this increasing interest, there is a limited number of empirical studies addressing this issue comprehensively within the Turkish context. Therefore, this study seeks to fill this gap and provide a unique contribution to the literature on the role of profits in inflation.

METHODOLOGY

The study examines the effects of profits and other macroeconomic variables on inflation within the framework of Post-Keynesian inflation theory. The dataset comprises quarterly data from 2012Q1 to 2024Q3, sourced from the Turkish Statistical Institute (TÜİK) and the Central Bank of the Republic of Türkiye (CBRT). Inflation is represented by the consumer price index (CPI), while profits are modeled using net operating surplus as the independent variable.

The analysis employs the Augmented ARDL model, which offers the flexibility to analyze both short-term and long-term relationships simultaneously. This method accommodates datasets with varying levels of stationarity, enabling robust empirical results. The model integrates diagnostic tests such as the F-test and t-test, ensuring the reliability of parameter estimates. Additionally, an error correction mechanism and unit root tests were performed to validate the model's robustness. The F-test was specifically applied to evaluate the lagged coefficients of independent variables, enabling a nuanced understanding of the short-term and long-term dynamics of the variables.

RESULTS AND DISCUSSION

The analysis reveals that the relationship between profits and inflation varies across the short-term and long-term perspectives. In the long term, profits exhibit a negative effect on inflation, suggesting that profit growth may reduce production costs, thus mitigating price pressures. However, in the short term, the lagged values of profits demonstrate an inflationary impact, indicating that past profit changes contribute to upward pressure on prices.

Additionally, the findings highlight that consumption expenditures significantly influence inflation in the long term, reinforcing the ongoing demand-driven inflationary pressures. Furthermore, the role of control variables such as the exchange rate and real money supply is examined. While the exchange rate exhibits a negative long-term impact on inflation, it has a positive short-term effect, reflecting the immediate cost-push pressures caused by currency depreciation.

CONCLUSION AND IMPLICATIONS

This study provides valuable insights into the role of profits and consumption expenditures in shaping inflation dynamics in Türkiye. The findings suggest that while profits may have a stabilizing effect on inflation in the long term, they exert upward pressures in the short term. For policymakers, monitoring profit margins and intervening when necessary is critical to maintaining price stability in the short term. Additionally, revising fiscal policies to balance the influence of consumption expenditures on inflation is essential in the long term.

The study underscores the importance of adopting a balanced approach that considers both short-term and long-term dynamics when designing economic policies. Future research could explore these dynamics further by incorporating sectoral analyses or employing alternative methodologies to deepen the understanding of inflationary mechanisms in Türkiye.

1. GİRİŞ

Enflasyon, gelir dağılımı, ekonomik istikrar ve büyüme dinamikleri gibi makroekonomik olayları doğrudan etkileme özelliğine sahip olup, nedenleri ve sonuçları konusundaki teorik ve ampirik tartışmalar ekonomi literatüründe önemli bir yer tutmaktadır (Canöz & Kalkavan, 2024; Yıldırım, 2020). Çok boyutlu bir olgu olan enflasyonun kökenleri ve dinamikleri, talep-tetikli ve maliyet-tetikli çerçevelerden gelir dağılımı ve piyasa gücüne kadar uzanan çeşitli teorik yaklaşımlar aracılığıyla açıklanmıştır. Son yıllarda, özellikle COVID-19 pandemisi sonrasında, kurumsal kârların enflasyona katkısı, "kâr odaklı enflasyon" veya "satıcı enflasyonu" olarak tanımlanan olgular kapsamında akademik ve politik tartışmaların odak noktası haline gelmiştir (Weber & Wasner, 2023; Nikiforos ve diğerleri, 2024).

Türkiye ekonomisi, son on yılda önemli makroekonomik dalgalanmalar yaşamış ve bu durum enflasyonist baskıları artırmıştır. Enflasyonist baskıların nedeni farklı görüş ve teorilerle açıklanmaya çalışılmaktadır. Enflasyonist baskıların ana nedenini, bir grup talep kaynaklı teoriler olan para ve mali politikalara dayandırırken (Yeter & Eroğlu, 2022; Akarsu & Aktuğ, 2024; Zabun, 2020), diğer bir grup bölüşüm faktörlerinin, özellikle de kâr oranlarının dinamiklerinin, enflasyonu şekillendirmede önemli bir rol oynadığını iddia etmektedir (Boratav ve diğerleri, 2023; Duvan, 2024; Duvan, 2024a, Işık ve diğerleri, 2025). Pandemi sonrası dönemde enflasyonun belirgin şekilde yükselişi (Eti ve diğerleri, 2023), kârlarla enflasyon ilişkisinin incelenmesine neden olmuştur. Türkiye'deki kurumsal kârlar rekor seviyelere ulaşmış ve birim kâr artışları, yurtdışı enflasyona en yüksek katkı yapan faktörlerden biri olarak belirlenmiştir (Duvan, 2024a). Bu durum, Türkiye'nin özgün ekonomik bağlamında, kurumsal fiyatlandırma davranışları ve enflasyon dinamikleri arasındaki mekanizmaların daha derinlemesine incelenmesini gerekli kılmış, enflasyonun belirleyicilerine yönelik tartışmalara katkı sunmak da bu çalışmada amaçlanmıştır.

Weber ve Wasner (2023), piyasa gücüne sahip firmaların fiyat belirleme davranışlarını incelerken, bu davranışları “satıcı enflasyonu” (sellers' inflation) olarak nitelendirmiştir. Bu kavram, özellikle kriz dönemlerinde veya arz şokları sırasında firmaların maliyet artışlarını aşan fiyat artışlarına yönelmesini ifade eder. Satıcı enflasyonu, yalnızca piyasa gücüne sahip firmaların fiyatlandırma davranışlarına değil, aynı zamanda ekonomideki güç dengelerine de vurgu yapar. Bu bağlamda, enflasyon sürecini anlamak için fiyatların, maliyetlerin ve gelir paylaşımının nasıl şekillendiği üzerinde durulmaktadır. Satıcı enflasyonu, Keynes sonrası (Post-Keynesyen) ekonomik yaklaşımlar çerçevesinde ele alınan “çatışma enflasyonu” teorisi ile yakından ilişkilidir (Gallo & Rochon, 2024).

Çatışma enflasyonu teorisi, enflasyonun ekonomik aktörler arasındaki gelir paylaşım mücadelesinden kaynaklandığını öne sürer. Bu mücadelede, firmalar kâr marjlarını korumak veya artırmak için fiyatlarını yükseltirken, işçiler de reel ücretlerini koruma amacıyla daha yüksek maaş talep eder. Bu karşılıklı rekabet, fiyatlar genel düzeyinde bir yükselişe neden olabilmektedir (Mastromatteo & Rossi, 2024). Ancak, Weber ve Wasner (2023)'a göre, günümüz enflasyon dinamiklerinde asıl belirleyici olan, piyasa gücüne sahip firmaların fiyatlarını artırma kapasitesidir. Firmalar, arz darboğazlarını veya maliyet artışlarını gerekçe göstererek fiyatlarını maliyetin çok ötesine taşıyabilir ve bu durum, enflasyonun ana itici gücü haline gelir. Satıcı enflasyonu kavramı, özellikle kriz dönemlerinde ekonomik aktörler arasındaki güç ilişkilerinin nasıl şekillendiğini anlamak açısından önemlidir. Firmaların fiyat artırma gücü, pazarın rekabet seviyesine ve sektörel dinamiklere bağlıdır (Lavoie, 2024).

Bu çalışma, kâr ve enflasyon ilişkisini Post-Keynesyen enflasyon teorisi çerçevesinde ele almaktadır. Bu teoriye göre, enflasyon yalnızca parasal bir olgu değil, firmalar, işçiler ve diğer ekonomik aktörler

arasında ulusal gelir üzerindeki rekabetin bir sonucu olarak ortaya çıkar (Lavoie, 2024; Eichner & Kregel, 1975). Bu çerçevede, kurumsal kârlar, özellikle oligopolistik piyasa yapılarında fiyatlama gücüne sahip firmalar açısından, enflasyonist baskıların temel belirleyicilerinden biri olarak kabul edilir. Türkiye bağlamında, kârların enflasyondaki rolü, maliyet-tetikli şoklar ve döviz kuru dalgalanmalarıyla daha da belirgin hale gelmiştir. Kâr odaklı enflasyon kavramı, pandemi sonrası dönemde gelişmiş ve gelişmekte olan ekonomilerdeki enflasyonist süreçlere dair yapılan son ampirik bulgularla uyum göstermektedir (Bouras ve diğerleri, 2023; Nikiforos ve diğerleri, 2024). Örneğin, Avrupa'da 2022 yılında enflasyonun neredeyse yarısının artan kârlardan kaynaklandığı, bu fenomenin daha geniş bir bağlamda da önemli olduğunu göstermektedir (Hansen ve diğerleri, 2023).

Bu çalışma, 2012Q1-2024Q3 dönemine ait çeyreklik verileri kullanarak Türkiye'de kârlar ve enflasyon arasındaki ilişkiyi sistematik bir şekilde araştırmayı amaçlamaktadır. Genişletilmiş Otoresif Dağıtılmış Gecikme (A-ARDL) yöntemini kullanarak, kurumsal kâr gelirlerinin enflasyona nasıl katkı sağladığını, maliyet-tetikli ve talep-tetikli dinamikler bağlamında incelemektedir. Çalışmada kullanılan yöntem, mevcut yaklaşımlara göre önemli bir ilerleme sunmaktadır. Genişletilmiş ARDL modeli kullanılarak, kârlar ve enflasyon arasındaki ilişkinin hem kısa vadeli hem de uzun vadeli dinamikleri incelenmektedir. Ayrıca A-ARDL yöntemi, geleneksel ARDL modeline kıyasla daha esnek bir yapı sunarak, ekonometrik analizlerde karşılaşılan kısıtlı varsayımları elimine etmektedir. Bu model, özellikle bağımsız değişkenlerin gecikmeli değerlerinden elde edilen katsayılar üzerinde bir F testi uygulanmasını önererek, daha güçlü istatistiksel sonuçlar elde edilmesine olanak tanımaktadır. Böylece, sadece bağımsız değişkenlerin seviyelerindeki etkiler değil, aynı zamanda gecikmeli değerlerden kaynaklanan dinamik etkiler de analiz edilebilir hale gelmektedir (Sarker & Khan, 2020; Bozkurt, 2024).

Genişletilmiş ARDL modeli, küçük örneklem boyutlarında bile tutarlı ve güvenilir ampirik sonuçlar üretebilmesi ile öne çıkmaktadır. Bu durum, özellikle ekonomik analizlerde uzun dönem denge ilişkilerinin tahmini için kritik önem taşımaktadır. Ayrıca, modelin esnekliği sayesinde, durağanlık özellikleri farklılık gösteren (I(0) veya I(1)) veri serileriyle aynı anda çalışılabilmektedir. Bu avantaj, geleneksel ekonometrik yöntemlerde sıkça karşılaşılan durağanlık varsayımıyla ilgili sınırlamaları ortadan kaldırmaktadır. Dolayısıyla, Genişletilmiş ARDL modeli hem kısa hem de uzun dönem ilişkilerinin analizinde kapsamlı bir araç olarak kullanılmakta ve özellikle makroekonomik politika analizlerinde etkili bir çözüm sunmaktadır (Kisswani & Fikru, 2025; Bozatlı & Akça, 2024).

Çalışmanın giriş bölümünde teorik arka plan ile çalışmanın önemi ve kapsamından bahsedilmektedir. İkinci bölümde literatür taraması, üçüncü bölümde veri seti ve yöntem, dördüncü bölümünde bulgular ve son bölümde de sonuç ve değerlendirmeye yer verilmektedir.

2. LİTERATÜR İNCELEMESİ

Kârlarda, ulusal gelir tahmininin temel unsurlarından biri olarak, enflasyon dönemlerinde hem nominal hem de reel anlamda büyük değişimler meydana gelebilmektedir. Türkiye gibi durağan olmayan enflasyon ekonomilerinde, artan fiyat seviyelerinin kârlar üzerindeki etkileri, firmaların maliyet yapıları, üretkenlik seviyeleri ve piyasa ortamlarıyla doğrudan ilişkilidir (Boratav, 2023; Ergeç ve Asutay, 2018; Ertuğrul, 2020). Türkiye’de kârlar ile enflasyon arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmalar genellikle enflasyonun kârlar üzerindeki etkisine yöneliktir. Kârların enflasyon üzerindeki etkisi inceleyen çalışmaların ise sınırlı olduğu gözlemlenmiştir.

Duvan (2024), Türkiye’de şirket kârlarının enflasyona etkisini zımni deflatörü bileşenlerine ayırarak incelemiştir, 1998-2023 döneminde birim kârın yurtiçi enflasyonun önemli bir belirleyicisi olduğunu belirtmiştir. Bir başka benzer çalışmada Duvan (2024a), pandemi döneminde Türkiye’deki enflasyon ve firma kârlılıklarını Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (GSYH) deflatörü ayırıştırma yöntemi ile incelemiştir ve enflasyona en yüksek katkının birim kâr artışlarından kaynaklandığını tespit etmiştir. Çalışmada, özellikle imalat sanayi, ulaştırma ve ticaret sektörlerinin enflasyona en fazla katkıyı sağladığı belirtilmiştir. Bulgular, pandemi süresince kurumsal sektörün enflasyon dalgasının mağduru olmadığını, aksine süreçten fayda sağladığını ortaya koymuştur. Bu dönemde kurumsal sektörün toplam gelirden aldığı pay tüm zamanların en yüksek seviyesine ulaşırken, çalışanların aldığı pay tarihsel olarak en düşük seviyelere gerilemiştir.

Işık ve diğerleri (2025), Türkiye’de pandemi sonrasındaki enflasyon sürecini analiz ederek, artan kurumsal kârların enflasyon üzerindeki etkisine odaklanmıştır. Çalışmada, 2010-2022 dönemine ait çeyreklik veriler kullanılarak, enflasyon dinamiklerini anlamak için Quantile ARDL yöntemi uygulanmıştır. Bu yöntem, yüksek enflasyon dönemlerinde (üst kuantil) ve düşük enflasyon dönemlerinde (alt kuantil) enflasyona katkı yapan faktörlerin farklılıklarını ölçmeyi sağlamaktadır. Bulgular, Türkiye’deki enflasyonun bağlama bağlı olduğunu ve enflasyonist dönemlerde belirli nedenlerin öne çıktığını göstermektedir. Özellikle, pandemi sonrası enflasyonun ana nedeninin talep-tetikli (demand-pull) değil, maliyet-tetikli (cost-pull) faktörler olduğu saptanmıştır. Çalışma, kâr payının enflasyona etkisinin faiz oranına etkisinden 12 kat daha büyük olduğunu ortaya koymuş, faiz oranının katsayısı -%0,42 iken, kâr payının katsayısı %5,26 olarak bulunmuştur. Ayrıca, çatışma ve kâr odaklı enflasyona dair kanıtlar sunulmuş, pandemi sonrası enflasyon artışının büyük ölçüde artan maliyetler ve kârlarla ilişkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Boratav ve diğerleri (2023), Türkiye’de kâr itilimli enflasyonun dinamiklerini analiz ederek, enflasyonun temel olarak maliyet artışları ve kâr oranlarının yükseltilmesi üzerinden şekillendiğini ortaya koymuştur. Çalışmada, enflasyonu salt parasal bir olgu olarak gören geleneksel yaklaşımların aksine, sınıfsal çatışmalar, bölüşüm şokları ve kapitalist üretim ilişkilerindeki dengesizliklerin enflasyon

üzerindeki belirleyici etkisini vurgulamışlardır. Türkiye sanayi sektöründeki kâr marjlarının ve fiyatlama davranışlarının, enflasyon üzerindeki etkilerini inceleyen yazarlar, özellikle 2018 sonrası dönemde kâr marjlarının belirgin bir şekilde arttığını ve bunun enflasyon dinamiklerini yönlendiren temel itici güçlerden biri olduğunu saptamıştır.

Dayı (2020), enflasyonun şirket kârları üzerindeki etkisini dikkate alarak, Türkiye'deki 2018 döviz kuru kaynaklı enflasyonun firma kârlılığı üzerindeki etkilerini analiz etmiştir. Çalışma, Borsa İstanbul'da işlem gören on perakende firmayı örnek alarak, 2017 ve 2018 yıllarının ikinci ve üçüncü çeyreklerindeki finansal verileri karşılaştırmıştır. Yöntem olarak, bağımlı örneklem t-testi ve yüzdesel analiz uygulanmıştır. Bulgular, firma gelirleri, satış maliyetleri, brüt kâr ve faaliyet kârı değişimlerinde istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığını, ancak süpermarket firmalarının maliyet artışlarını aşan fiyat artışlarıyla kârlılıklarını artırdığını göstermiştir. Bu durum, firmaların döviz kuru artışlarını fırsat olarak kullanarak fiyatlarını orantısız şekilde yükselttiğini ve bunun enflasyonu tetiklediğini ortaya koymuştur. Çalışma, enflasyonun firma kârlılığı üzerindeki etkisinin sektör bazlı farklılıklar gösterdiğini vurgulamaktadır.

Glover ve diğerleri (2023), ABD için firmaların fiyatlama davranışlarını ve bu davranışların enflasyon üzerindeki etkilerini incelemiştir. Çalışmada, 2021 yılında enflasyon artışlarının %50'den fazlasının firmaların kâr marjlarındaki (markup) artışlardan kaynaklandığı ve bunun, önceki on yıla kıyasla oldukça yüksek bir katkı olduğu ortaya konmuştur. Yazarlar, firmaların marj artırma kararlarının sadece talep değişimlerinden değil, aynı zamanda gelecekteki maliyet beklentilerinden etkilendiğini de vurgulamıştır. Araştırma, sektörler arasında talep ve enflasyon oranlarında farklılıklar olmasına rağmen, kar marjlarındaki artışların genelde benzer bir seyir izlediğini göstermiştir.

Weber ve Wasner (2023), ABD'de COVID-19 dönemindeki enflasyonun makroekonomik değil, mikroekonomik kökenli bir "satıcı enflasyonu" olduğunu savunmaktadır. Çalışma, piyasa gücüne sahip firmaların fiyat artışlarını, sektörel maliyet şokları ve tedarik darboğazları gibi faktörlerle koordineli olarak gerçekleştirdiğini vurgulamaktadır. Çalışmada enflasyonun üç aşamalı bir süreçle geliştiği belirtilmektedir: İlk olarak, yukarı akış sektörlerindeki darboğazlar ve emtia dinamikleri, beklenmedik kâr artışlarına ve fiyat yükselişlerine neden olmaktadır. İkinci aşamada, aşağı akış sektörleri, artan maliyetleri kârlarını koruyarak ya da güçlendirerek yaymaktadır. Son aşamada ise iş gücü, reel ücret kayıplarına tepki vererek enflasyonist baskıları artırmaktadır. Weber ve Wasner (2023), fiyat artışlarının ilk aşamada kontrol edilmesi gerektiğini savunarak, enflasyonun erken dönemde önlenmesine yönelik bir politika çerçevesi önermiştir.

Bouras ve diğerleri (2023), Kanada'daki firmaların kâr marjlarının enflasyon üzerindeki etkisini incelemiş ve özellikle 2021 ve 2022 yıllarındaki enflasyon artışlarını analiz etmiştir. Çalışmada, firma fiyatlarının marjinal maliyetler ve kâr marjlarından oluştuğu göz önüne alınarak, kâr marjı büyümesinin

enflasyona katkısı ölçülmüştür. Bulgular, 2020 yılında pandemi kaynaklı maliyet düşüşleri nedeniyle kâr marjlarında artış yaşandığını, ancak bu artışın düşük enflasyon dönemine denk geldiğini göstermiştir. 2021 yılında ise kâr marjı büyümesinin enflasyona katkısı sınırlı kalmış ve enflasyonun %5,1 olduğu bu dönemde kâr marjı büyümesinin katkısı %0,44 ile enflasyonun onda birinden az olmuştur. 2022 yılına gelindiğinde kâr marjı büyümesi sıfır veya negatif değerlere gerilemiştir.

Matamoros (2024), 2021–2022 dönemindeki enflasyon artışını firmaların kâr marjlarına dayalı olarak incelemiş ve enflasyon süreçlerinin mikroekonomik kaynaklarına odaklanmıştır. Çalışmada, Post-Keynesyen fiyatlama teorisi ile Enstitücü yaklaşım bir araya getirilerek, enflasyonun temel baskıları ve yayılma mekanizmaları ayrıştırılmıştır. Araştırmada, sanayileşmiş ülkelerde kâr marjlarının enflasyona etkisini değerlendirmek için betimleyici istatistikler ve ekonometrik analizler kullanılmış ve özellikle malzeme maliyetleri ile kapasite kullanımındaki değişimleri kontrol ederek kâr marjları ampirik olarak tahmin edilmiştir. Bulgular, kâr marjlarının enflasyona katkıda bulunduğunu ve bu tür bir enflasyonun, geleneksel ücret-fiyat sarmalı argümanını çürüttüğünü göstermiştir. Bu sonuç, enflasyonun temel itici gücünün ücret artışlarından ziyade firmaların fiyatlama stratejileri olduğunu öne sürerek, politika yapıcılar için fiyatlama davranışlarına odaklanılmasının önemine işaret etmektedir.

Nikiforos ve diğerleri (2024), pandemi sonrası dönemde gözlemlenen enflasyon artışının kâr marjlarındaki yükseliş ve bunun enflasyon üzerindeki etkileriyle ilişkisini incelemiştir. Çalışmada, özellikle “maliyet itişli kâr odaklı enflasyon” (cost-push-profit-led inflation) kavramı ele alınmış ve bu tür bir enflasyonun firma fiyatlama davranışlarına ve gelir dağılımına etkileri değerlendirilmiştir. Araştırma, yapısalcı ve Kalecki yaklaşımı çerçevesinde, kâr marjları sabit olduğu durumlarda bile, reel ücretlerin düşürülerek fiyat artışlarının desteklenebileceğini öne sürmektedir. Ayrıca, Compustat veritabanını kullanarak 2019-2022 dönemi için firma düzeyinde bir analiz yapılmış ve birçok sektörün, pandemi ve yüksek enflasyon döneminde kâr marjlarını artırdığı gösterilmiştir. Çalışma, özellikle sektörler arası farklılıkların belirgin olduğunu ve bu farklılıkların enflasyonun kaynağını anlamada önemli rol oynadığını vurgulamaktadır.

Uxó ve diğerleri (2025), İspanya'nın 2021-2023 yılları arasındaki enflasyon deneyimini analiz ederek, gelir dağılımı, kâr marjlarının evrimi, reel ücretler ve uygulanan ekonomik politikalar üzerinde durmuştur. Çalışma, enflasyonu açıklamak için çatışma teorisini temel almış ve “satıcı enflasyonu” (sellers' inflation) kavramını tartışmıştır. Firmaların Marjlar Gözlemevi (Observatory of Firms' Margins) verilerini kullanarak, toplam kâr marjlarında artış olduğu doğrulanmıştır. Ancak, fiyat artışlarının temel nedeni, firmaların daha yüksek girdi maliyetlerini kârlarını korumak için fiyatlara yansıtmaları (pass-through) olarak belirlenmiştir. Kâr marjı artışlarının doğrudan etkisinin sınırlı, birim işgücü maliyetlerinin etkisinin ise ihmal edilebilir olduğu sonucuna varılmıştır. Enflasyonun ciddi dağılımsal sonuçlara yol açtığı ve enflasyonu artırmadan ücret artışları için alan bulunduğu belirtilmiştir.

Çalışma, maliye ve düzenleyici politikaların enflasyon oranını etkili bir şekilde düşürdüğünü, ancak kısıtlayıcı para politikalarının uygunsuz ve maliyetli olduğunu vurgulamaktadır.

De Loecker ve diğerleri (2020), piyasa gücünün artışı ve bunun makroekonomik etkilerini kapsamlı bir şekilde ele almıştır. Çalışmada, küresel piyasalarda artan firma konsantrasyonunun, kâr marjlarının yükselmesine ve firmaların fiyatlama gücünü artırmasına olanak sağladığı belirtilmiştir. Bu durum, sadece firmaların kârlılığını artırmakla kalmamış, aynı zamanda enflasyonist eğilimleri güçlendirmiştir. De Loecker ve diğerleri, özellikle piyasa yapılarındaki bu değişimin, fiyatların maliyet artışlarından bağımsız olarak yükselbilmesine zemin hazırladığını ve uzun vadede gelir dağılımında adaletsizlikleri artırdığını vurgulamaktadır (De Loecker ve diğerleri, 2020). Hansen ve diğerleri (2023), Euro Bölgesi'ndeki enflasyon dinamiklerini analiz ederek pandemi sonrası dönemde kârların enflasyon üzerindeki rolünün önceki dönemlere göre daha belirgin hale geldiğini tespit etmiştir. Çalışmada, pandemi ve enerji krizleri sırasında firmaların girdi maliyetlerindeki artışı fiyatlarına yansıtarak kâr oranlarını koruduğu ve hatta artırdığı belirtilmiştir. Bu süreçte, özellikle enerji sektöründeki kârların enflasyonu artırıcı etkisi vurgulanmış, firmaların fiyatlama stratejilerinin enflasyona katkısının talep artışından daha büyük olduğu gösterilmiştir (Hansen ve diğerleri, 2023).

Literatür incelendiğinde kârların enflasyona etkisi genellikle maliyet itişli veya çatışma enflasyon teorileri üzerinden incelenmiş ve yabancı ülke grupları kapsam olarak ele alınmıştır. Türkiye'de ise kârların enflasyon üzerindeki etkisini inceleyen çalışmaların yeterli düzeyde olmadığı görülmektedir. Bu çalışmada kullanılan dönem, yöntem ve değişkenler sebebiyle bu çalışmanın literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

3. AMAÇ, VERİ SETİ VE YÖNTEM

Türkiye'de kârlar ile enflasyon arasındaki ilişkiyi incelemeyi amaçlayan bu çalışmada, kullanılan veri setine ait değişkenlerin tanımları ve kaynakları Tablo 1'de detaylandırılmıştır. Veri seti, literatürde enflasyonu etkileyen faktörler dikkate alınarak oluşturulmuş ve modele dahil edilmiştir. Analizin gereklilikleri doğrultusunda değişkenlerin logaritmaları alınmıştır. Enflasyonu temsil eden LTUFE değişkeni, TÜFE (2003=100) endeksi olarak tanımlanmış ve fiyat düzeylerindeki değişimleri ölçmek amacıyla kullanılmıştır. Kârları temsil eden LKAR değişkeni ise cari fiyatlarla mevsim etkisinden arındırılmış net işletme artışı/karma gelir olarak ele alınmıştır. Harcama yöntemiyle hesaplanan tüketim harcamalarının GSYİH içindeki yerini gösteren LTUK, para arzını ifade eden LM2, döviz kuru (LKUR) ve istihdam edilen kişi sayısını ifade eden LIST değişkenleri, çalışmanın diğer kontrol değişkenleri olarak modele dahil edilmiştir. Bu kapsamda, TÜFE ile reel hale getirilen LM2 ve Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası'ndan (TCMB) elde edilen döviz kuru, ekonomik istikrar ve para politikalarının etkisini analiz etmek amacıyla çalışmaya dahil edilmiştir. Veri seti, Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) ve TCMB

kaynaklarından temin edilmiştir. Çalışmada dönem olarak 2012Q1-2024Q3 dönemi çeyrek veriler dikkate alınarak analize dahil edilmiştir. 2012 yılının başlangıç noktası olarak seçilmesi, Türkiye ekonomisinin küresel finansal kriz sonrası dönemde karşılaştığı yapısal dönüşümler ve TCMB yeni para politikası araçlarını devreye alması ile ilişkilendirilmektedir. Bu dönemde TCMB, fiyat istikrarını sağlamak ve finansal dalgalanmaları yönetmek amacıyla rezerv opsiyonu mekanizması (ROM) ve asimetrik faiz koridoru gibi yenilikçi araçları uygulamaya koymuştur. Ayrıca, bu yıllarda enflasyon hedeflemesinin kararlı bir şekilde sürdürüldüğü ve döviz kuru yönetimi ile para arzı politikalarının, ekonomik büyüme ve fiyat istikrarı üzerindeki etkisinin daha belirgin hale geldiği görülmektedir (Kara, 2012; Ersin, 2023).

Tablo 1. Değişkenlerin Tanımı

Değişken	Açıklama	Kaynak
LTUFE	TÜFE (2003=100) endeksi, logaritması alınmış.	TÜİK
LTUK	Harcama yöntemiyle hesaplanan tüketim harcamaları (GSYİH zincirleme yöntemi), logaritması alınmış.	TÜİK
LM2	Para arzı, TÜFE (2003=100) kullanılarak reel hale getirilmiş ve logaritması alınmış.	TCMB
LKUR	Döviz kuru, logaritması alınmış.	TCMB
LKAR	Cari fiyatlarla ve mevsim etkisinden arındırılmış net işletme artışı/karma gelir, logaritması alınmış.	TÜİK
LIST	İstihdam edilenler sayısı, logaritması alınmış.	TÜİK

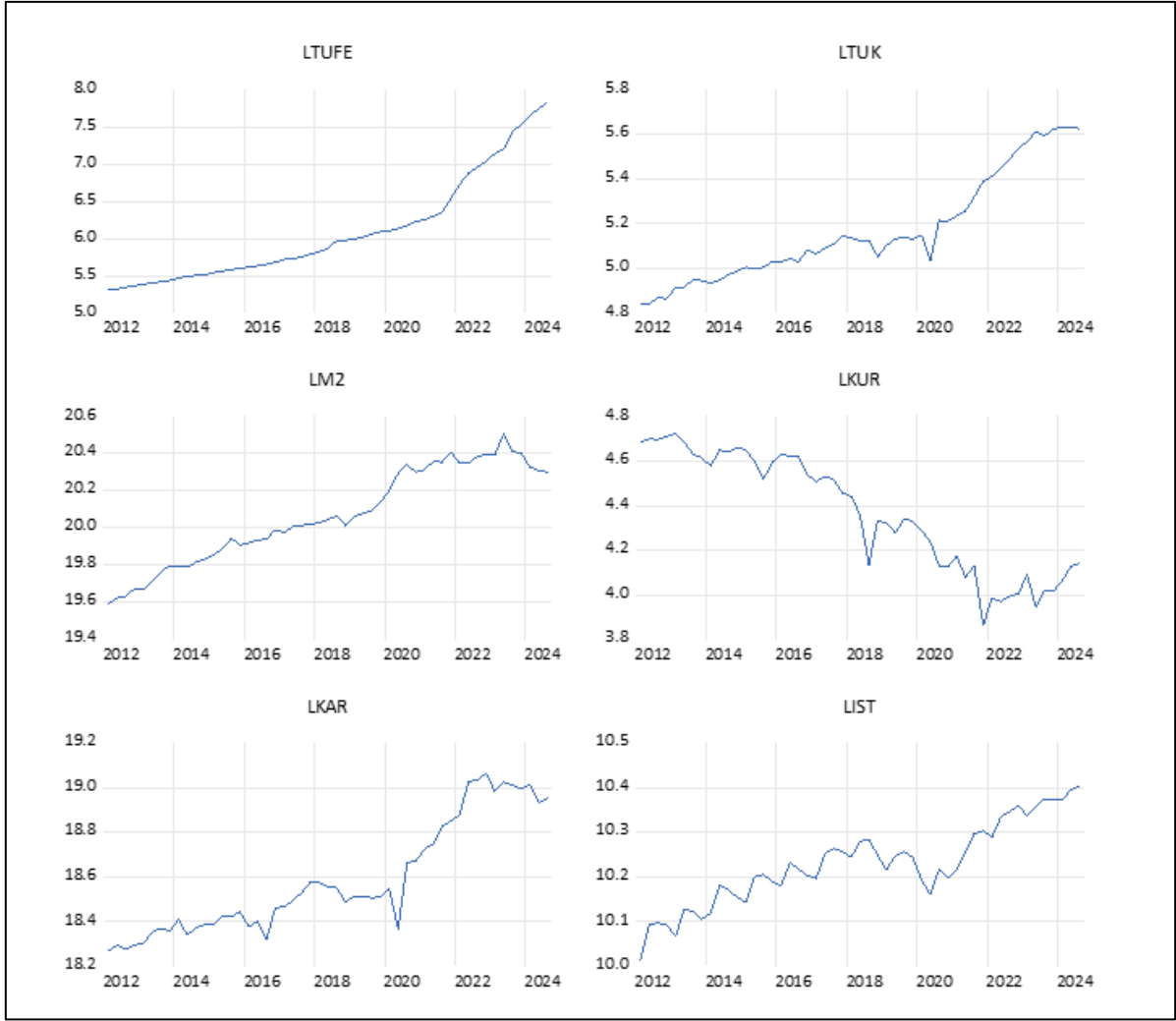
Betimleyici istatistikler, analiz edilen değişkenlerin temel özelliklerini ortaya koymaktadır. Tablo 2'deki verilere göre, ortalama ve medyan değerlerinin birbirine oldukça yakın olması, LTUFE, LTUK, LM2, LKUR, LKAR ve LIST değişkenlerinin genel olarak simetrik bir dağılıma sahip olduğunu göstermektedir. Standart sapma değerleri incelendiğinde, değişkenlerin değişim derecelerinin düşük olduğu ve verilerin nispeten istikrarlı bir dağılım sergilediği görülmektedir. Skewness (çarpıklık) değerleri, LTUFE ve LTUK gibi değişkenlerde pozitif bir eğilim olduğunu, LM2 ve LKUR'da ise hafif negatif bir çarpıklık bulunduğunu göstermektedir. Ayrıca, kurtosis (basıklık) değerlerinin çoğunlukla 3'ten küçük olması, değişkenlerin normal dağılıma kıyasla daha yassı bir dağılım gösterdiğini işaret etmektedir. Jarque-Bera test sonuçları, özellikle LTUFE'nin ($p = 0.0107$) normal dağılım varsayımını

sağlamadığını gösterirken, diğer değişkenlerin çoğunda p-değerlerinin 0.05'e yakın veya büyük olması normal dağılım varsayımının genel olarak kabul edilebileceğini göstermektedir.

Tablo 2. Betimleyici İstatistikler

	LTUFE	LTUK	LM2	LKUR	LKAR	LIST
Mean	6.096313	5.167416	20.06513	4.366169	18.58568	10.22933
Median	5.874031	5.108367	20.02873	4.359142	18.51138	10.21797
Maximum	7.835061	5.631570	20.50558	4.724374	19.06531	10.40405
Minimum	5.318218	4.841822	19.59267	3.863043	18.26806	10.01413
Std. Dev.	0.715121	0.240016	0.257104	0.264529	0.252761	0.092245
Skewness	1.033185	0.753473	-0.081367	-0.228145	0.671746	-0.012954
Kurtosis	2.956705	2.373278	1.813304	1.583114	2.033282	2.452513
Jarque-Bera	9.077491	5.660287	3.048804	4.708503	5.821474	0.638378
Probability	0.010687	0.059004	0.217751	0.094965	0.054436	0.726738

Değişkenlere ait grafik gösterimleri de Şekil 1'de sunulmuştur. Enflasyonu temsil eden LTUFE, özellikle 2022 sonrası hızlanan artışıyla dikkat çekmekte ve bu dönemde enflasyonist baskının belirginleştiğini göstermektedir. Harcama yöntemiyle hesaplanan tüketim harcamalarını ifade eden LTUK, uzun vadede artış eğilimi sergilerken 2020'de COVID-19 pandemisinin etkisiyle düşüş yaşamış, sonrasında toparlanmıştır. Reel para arzını temsil eden LM2, 2022 yılına kadar artış trendi gösterirken sonrasında düşüş eğilimine girmiştir. Döviz kurunun logaritmasını temsil eden LKUR ise 2020 sonrasında dalgalı bir seyir izlemiş ve düşüş trendi sergilemiştir. Net işletme artışı/karma gelir olan LKAR, genel olarak artış göstermiş, ancak 2022 itibarıyla bir miktar gerilemiştir. İstihdam edilen kişi sayısını ifade eden LIST ise istikrarlı bir artış göstermekte ve iş gücü piyasasının genişlediğini ortaya koymaktadır.



Şekil 1. Değişkenlere ait Grafikler

Bu çalışmada yöntem olarak Genişletilmiş ARDL yöntemi kullanılmıştır. Pesaran ve diğerleri (2001) tarafından önerilen geleneksel ARDL sınır testinin McNown ve diğerleri (2018) ve Sam ve diğerleri (2019) tarafından geliştirilmiş bir versiyonu olarak literatürde yer bulmaktadır. A-ARDL için değişkenlere ADF ve PP birim kök testleri uygulanmıştır. Analizde Eviews 12 paket programından faydalanılmıştır.

3.1. Genişletilmiş ARDL Sınır Testi (A-ARDL)

Genişletilmiş (Augmented) ARDL (AARDL) modeli, Pesaran ve diğerleri (2001) tarafından önerilen geleneksel ARDL prosedürünün bir genişlemesi olarak McNown ve diğerleri (2018) ve Sam ve diğerleri (2019) tarafından geliştirilmiştir. Standart ARDL modeli, eşbütünleşme ilişkilerini tespit etmek amacıyla iki temel hipotezi test etmektedir. Bunlardan ilki tüm gecikmeli değişkenler için genel F testi ve ikincisi de gecikmeli bağımlı değişken için t testidir (Dirican & Canöz, 2017). Ancak, Pesaran ve diğerleri (2001), bağımlı değişkenin I(1) (birinci farkta durağan) düzeyinde bir seri olması ve

dejenerasyon vakalarının olmaması gerektiğini belirtmiş, bağımsız değişkenin dışsal olduğunu varsayımlardır. Bu varsayımlar, ARDL modelinin geçerliliği için kritik bir öneme sahiptir. McNown ve diğerleri (2018), birçok araştırmacının bu varsayımları göz ardı ettiğini ve bunun sonucunda hatalı tahminler elde ettiğini ifade etmiştir. Örneğin, yalnızca gecikmeli bağımlı değişkenin anlamlı olduğu durumlarda, genelleştirilmiş Dickey-Fuller denklemi temel alınarak yapılan tahminlerin yetersiz kalabileceğini vurgulamışlardır. Bu problemi çözmek amacıyla McNown ve diğerleri (2018), bağımsız değişkenlerin anlamlılığını araştırmak için ek bir test önermiştir. Bu üçüncü test, dejenerasyon durumlarını ve bağımlı değişkenin yalnızca I(1) olmasına dayalı analitik kısıtlamaları ortadan kaldırmaktadır. Böylece, tüm bu üç testin anlamlı sonuçlar vermesi durumunda, değişkenler arasında güçlü bir uzun dönemli ilişki olduğu kabul edilir. Söz konusu bu üç test (Ersin ve Kırca, 2024; Çağlar, 2022):

- *F Testi*: Tüm gecikmeli değişkenler için genel anlamlılığını değerlendirir.
- *t Testi*: Gecikmeli bağımlı değişkenin anlamlılığını test eder.
- *Bağımsız Değişkenler İçin Ek F Testi*: Bağımsız değişkenlerin anlamlılığını değerlendirerek dejenerasyon riskini azaltır.

Bu prosedürler, değişkenler arasında uzun dönemli bir ilişkinin varlığını güçlü bir şekilde doğrulamak için birlikte çalışır. Tüm testler anlamlı sonuçlar verdiğinde, değişkenler arasında uzun dönemli bir ilişki olduğu kesinleşir (Ayad ve diğerleri, 2023; Yılcı & Kırca, 2024). Çalışmada kullanılan A-ARDL modeli hata düzeltme koşullu olarak aşağıda sunulmuştur:

$$\begin{aligned} \Delta LTUFE_t = & \alpha_0 + \alpha_1 DUMMY5_t + \theta_1 LTUFE_{(t-1)} + \theta_2 LKAR_{(t-1)} + \theta_3 LIST_{(t-1)} + \theta_4 LM2_{(t-1)} \\ & + \theta_5 LTUK_{(t-1)} + \theta_6 LKUR_{(t-1)} + \sum_{i=0}^p \beta_{1i} \Delta LTUFE_{(t-i)} + \sum_{i=0}^p \beta_{2i} \Delta LKAR_{(t-i)} \\ & + \sum_{i=0}^p \beta_{4i} \Delta LIST_{(t-i)} + \sum_{i=0}^p \beta_{5i} \Delta LM2_{(t-i)} + \sum_{i=0}^p \beta_{6i} \Delta LTUK_{(t-i)} \\ & + \sum_{i=0}^p \beta_{7i} \Delta LKUR_{(t-i)} + \varepsilon_t \quad (1) \end{aligned}$$

Modelde Δ fark işlemcisini, α_0, α_1 sırasıyla sabit terimi ve kukla değişkenin katsayısını ve ε_t ise hata terimini temsil etmektedir. $\theta_1, \dots, \theta_6$, uzun dönem katsayılarını ve β_i 'ler de kısa dönem katsayılarını temsil etmektedir. A-ARDL modeli, eşbütünleşme ilişkilerini daha esnek ve kapsamlı bir şekilde test ederek, bağımsız değişkenlerin anlamlılığını üzerinde durması nedeniyle standart ARDL prosedürüne göre daha avantajlıdır. Uzun dönemli ilişkilerin yanı sıra kısa dönem dinamikleri değerlendirmede sağladığı derinlik, ekonomik analizler için güçlü bir araç olmasını sağlamaktadır. Bu bağlamda, A-ARDL modelinin uygulanması, özellikle Türkiye gibi karmaşık ekonomik dinamiklere sahip ülkelerde sağlam politika önerileri geliştirmek için uygun bir zemin sunmaktadır (Bozkurt, 2024).

4. BULGULAR

ARDL testi için değişkenlerin durağanlık analizlerinin yapılması gerekmektedir. Söz konusu modelde bağımlı değişkenin birinci farkta, bağımsız değişkenlerin ise düzeyde veya birinci farkta durağan olmaları ARDL analizi için gerekli önkoşuldur (Çelik ve diğerleri, 2021; Keskin & Kara, 2021). Ancak A-ARDL modelinde bağımlı değişken, gecikmeli değerlerin eklenmesiyle düzeyde durağan olma imkânı sunabilmektedir. A-ARDL testine ilişkin analiz sonuçları, bağımlı ve bağımsız değişkenler arasındaki kısa ve uzun dönem dinamik ilişkileri ortaya koymaktadır. Tahmin edilen modelin güvenilirliğini değerlendirmek amacıyla gerçekleştirilen tanı testleri, modelin varsayımlarını sağladığını göstermiştir. Kısa dönem hata düzeltme mekanizması sonuçları, değişkenler arasındaki kısa vadeli etkileri ve uyum sürecini açıkça ortaya koyarken, uzun dönem katsayılar değişkenler arasındaki kalıcı ilişkilerin büyüklüğü ve yönüne dair önemli bulgular sunmaktadır (Kriskumar ve diğerleri, 2022).

A-ARDL analizinden önce değişkenlerin durağanlık analizleri yapılmalıdır. Augmented Dickey-Fuller (ADF) ve Phillips-Perron (PP) testleri, zaman serisi verilerinde birim köklerin varlığını tespit etmek için yaygın olarak kullanılan istatistiksel yöntemlerdir. Bu testler, durağanlık durumunun belirlenmesi açısından önemlidir; durağanlık, birçok ekonometrik modelde temel bir varsayımdır. Dickey-Fuller testinin bir uzantısı olan ADF testi, hata terimlerindeki otokorelasyonu gidermek amacıyla bağımlı değişkenin gecikmeli farklarını modele dahil eder. Bu düzenleme, testin küçük örneklemelerdeki güvenilirliğini artırır. Ancak, ADF testinin performansı, seçilen gecikme uzunluğuna duyarlıdır. Yanlış gecikme uzunluğu seçildiğinde, boyut bozulmaları veya test gücünde azalma gibi sorunlarla karşılaşılmaktadır (Mustaq, 2011). PP testi ise seri korelasyon ve değişen varyansı hesaba katmak için test istatistiklerine parametrik olmayan düzeltmeler uygular. Bu yöntem, modelin daha basit bir şekilde belirtilmesini sağlar (Phillips & Perron, 1988).

Tablo 3. ADF ve PP Birim Kök Test Sonuçları

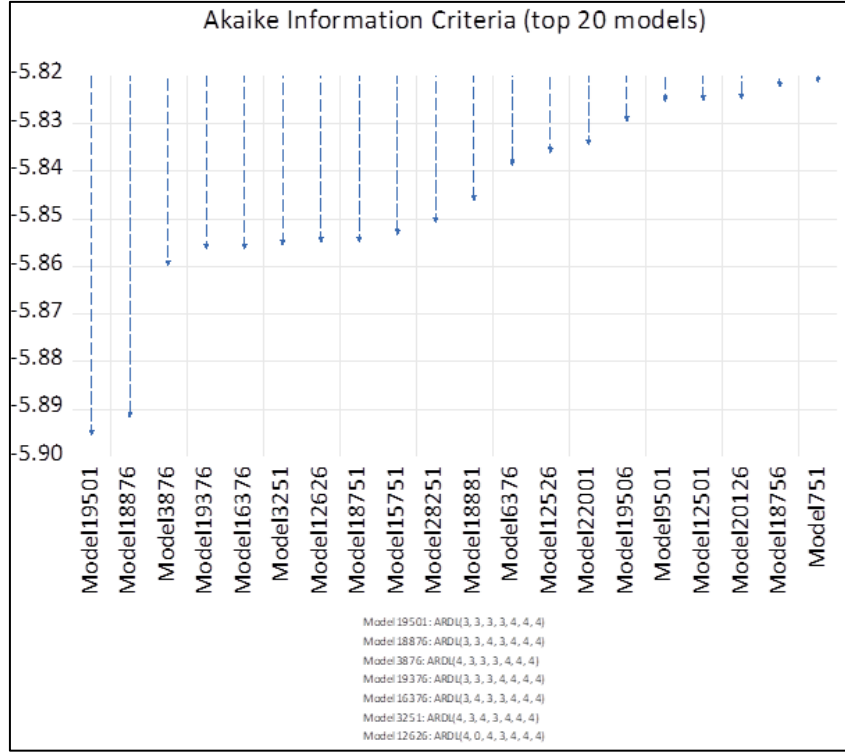
Değişken	Test	Düzye Sabitli		Düzye Sabitli&Trendli		Birinci Fark Sabitli	
		t istatistik	p değeri	t istatistik	p değeri	t istatistik	p değeri
LTUFE	ADF	6.7070	1.0000	1.7258	1.0000	-3.1696	0.0280**
	PP	5.8841	1.0000	1.7258	1.0000	-2.9957	0.0423**
LIST	ADF	-0.8618	0.7914	-2.6300	0.2696	-2.4293	0.1396
	PP	-1.4824	0.5343	-3.3125	0.0760***	-13.7836	0.0000*

Tablo 3. ADF ve PP Birim Kök Test Sonuçları devamı

LKUR	ADF	-1.0229	0.7380	-3.0658	0.1256	-9.7995	0.0000*
	PP	-1.0338	0.7342	-3.0016	0.1420	-10.0269	0.0000*
LM2	ADF	-1.8006	0.3760	-1.1974	0.9002	-7.5530	0.0000*
	PP	-1.8006	0.3760	-1.2482	0.8890	-7.5340	0.0000*
LTUK	ADF	0.7784	0.9927	-0.9671	0.9392	-9.8322	0.0000*
	PP	0.5914	0.9881	-1.3449	0.8647	-9.6853	0.0000*
LKAR	ADF	-0.3723	0.9057	-2.4869	0.3330	-10.4115	0.0000*
	PP	-0.7966	0.8114	-2.4089	0.3707	-10.0907	0.0000*

ADF ve PP birim kök test sonuçları Tablo 3'te verilmiştir. Düzeyde yapılan testler, sabitli ve sabit+trendli modellerde, çoğu değişkenin durağan olmadığını göstermektedir; zira p-değerleri %5 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı değildir. Sadece LIST değişkeni PP testinde 0.0760 p-değeriyle %10 anlamlılık düzeyinde durağan kabul edilmiştir. Bununla birlikte, değişkenlerin birinci farkında yapılan testlerde hem ADF hem de PP test sonuçları tüm değişkenlerin durağan hale geldiğini ($p < 0.05$) açıkça ortaya koymaktadır. Bu durum, değişkenlerin birinci dereceden bütünleşik olduğunu (I(1)) göstermektedir.

Değişkenlerin birinci dereceden bütünleşik olması, A-ARDL (Autoregressive Distributed Lag) modelinin uygulanabilirliğini desteklemektedir. A-ARDL modeli, farklı bütünleşme derecelerindeki (I(0) veya I(1)) değişkenlerin bir arada kullanılmasına olanak sağladığından, hem kısa dönem hem de uzun dönem ilişkilerin analizinde esnek bir yöntem sunmaktadır. Ancak, değişkenler arasında I(2) seviyesinde bütünleşme bulunmaması gerekliliği testlerin sonucuyla doğrulanmaktadır. Dolayısıyla, bu bulgular A-ARDL modelinin hem teorik çerçeveye hem de verinin durağanlık özelliklerine uygun olarak uygulanabileceğini göstermektedir (Akça, 2021, Syed ve diğerleri, 2024).



Şekil 2. ARDL Model Seçimi

ARDL modellerinde doğru model seçimi, tahmin performansı ve analiz sonuçlarının güvenilirliği açısından kritik bir öneme sahiptir. Model seçim sürecinde, bağımlı ve bağımsız değişkenler arasındaki dinamik ilişkileri doğru bir şekilde yakalayabilmek için uygun gecikme uzunluklarının belirlenmesi gerekmektedir. Şekil 2’de Akaike Bilgi Kriteri (AIC) değerlerine göre en iyi 20 ARDL modelini sıralamaktadır. AIC, model seçiminde kullanılan bir ölçüttür ve daha düşük bir AIC değeri, modele daha iyi bir uyum ve tercih edilebilirlik sağlar. Grafik, ARDL modellerinin farklı lag yapılarına göre değerlendirildiğini ve en düşük AIC değerine sahip modelin "ARDL (3,3,3,3,4,4,4)" olduğunu göstermektedir. Bu modelin AIC değeri -5.90 civarındadır ve diğer modellerle karşılaştırıldığında en uygun modeli temsil etmektedir.

Tablo 4. A-ARDL Eşbütünleşme Sonuçları

Test	Değer	Anlamlılık	I(0)	I(1)
F- istatistiği	6.635644	10%	2.12	3.23
		5%	2.45	3.61
k	6	2.5%	2.75	3.99
		1%	3.15	4.43
		10%	-2.57	-4.04
t-istatistiği	-5.537961	5%	-2.86	-4.38
		2.5%	-3.13	-4.66
		1%	-3.43	-4.99
		10%	1.78	3.25
Fbağımsız istatistiği	7.546018	5%	2.12	3.72
		2.5%	2.43	4.14
k	6	1%	2.84	4.69

Model seçimiyle birlikte Tablo 4’te eşbütünleşmenin olmadığını ifade eden temel hipotezi sınamak için A-ARDL sınır testi uygulanarak F-sınır test değeri sunulmuştur. F-istatistiği (6.635644), tüm anlamlılık seviyelerinde kritik değerlerin I(1) sınırlarını aştığı için, bağımsız değişkenlerle bağımlı değişken arasında uzun dönem ilişkisinin var olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Bağımlı değişkenin gecikmeli değerine uygulanan t-bounds testinde de t-istatistiği (-5.537961), kritik değerlerin I(1) sınırlarının altında kalarak temel hipotezin reddedildiği ve eşbütünleşmenin tespit edildiği görülmektedir. Ek olarak, bağımsız değişkenlerin gecikmeli değerlerine uygulanan F-testi (7.546018), bağımsız değişkenler arasında dışsal bir ilişkinin olmadığını doğrulamaktadır. Bu sonuçlar, modelde uzun dönem eşbütünleşme ilişkisinin varlığını güçlü bir şekilde desteklemektedir.

Eşbütünleşme ilişkisinin varlığı ortaya konduktan sonra Tablo 5’te uzun dönem tahmin ve katsayıları verilmiştir. Test sonuçlarına göre, bağımlı değişken olan TÜFE (2003=100) endeksi üzerinde istihdam (LIST) pozitif ve anlamlı bir etkiye sahiptir. İstihdamdaki %1’lik artış, uzun dönemde TÜFE üzerinde %4.66’lık bir artış yaratmaktadır. Bu sonuç, istihdam artışının ekonomik aktiviteyi artırarak talep yönlü enflasyonist baskılar yarattığını göstermektedir. Benzer şekilde, reel tüketim harcamaları (LTUK) da TÜFE üzerinde pozitif ve anlamlı bir etkiye sahiptir. Tüketim harcamalarındaki %1’lik artışın, uzun dönemde TÜFE’yi %2.09 oranında artırdığı görülmektedir. Tüketim harcamalarının bu etkisi, talep artışının fiyat düzeylerini yukarı yönlü etkilediği bir mekanizmaya işaret etmektedir.

Tablo 5. A-ARDL Uzun Dönem Tahminleri ve Katsayıları

Değişken	Katsayı	Standart Hata	t-İstatistiği	Olasılık (Prob)
LIST	4.655705	1.654872	2.813333	0.0115**
LKAR	-2.077725	0.393590	-5.278914	0.0001*
LKUR	-0.877123	0.209589	-4.184961	0.0006*
LM2	0.325148	0.350754	0.926997	0.3662
LTUK	2.085959	0.815861	2.556759	0.0198**
DUMMY5	-0.037565	0.064193	-0.585191	0.5657

Not: *,** ve *** sırasıyla %1,%5 ve %10 anlamlılık düzeyini temsil etmektedir.

Diğer taraftan, GSYİH’nın kâr bileşeni (LKAR) ve reel efektif döviz kuru (LKUR) TÜFE üzerinde negatif ve anlamlı etkiler göstermektedir. GSYİH kârlarındaki %1’lik artışın TÜFE’yi %2.08 oranında, reel efektif döviz kurundaki %1’lik artışın ise TÜFE’yi %0.88 oranında düşürdüğü görülmektedir. Reel efektif döviz kurundaki bu negatif ilişki, döviz kurunun güçlenmesinin ithalat maliyetlerini düşürerek fiyat düzeyini aşağı çektiği bir durumu ifade etmektedir. GSYİH’nın kâr bileşeninin negatif etkisi ise kârlılığın artmasının fiyatlar üzerinde sınırlayıcı bir etkisi olabileceğini veya arz yönlü faktörlerin baskın olduğunu göstermektedir.

Tablo 6. A-ARDL Kısa Dönem Tahminleri ve Katsayıları

Değişken	Katsayı	Standart Hata	t-İstatistiği	Olasılık (Prob)
D(LTUFE(-1))	0.094683	0.096023	0.986039	0.3372
D(LTUFE(-2))	0.485389	0.086771	5.593890	0.0000*
D(LIST)	0.686144	0.098028	6.999463	0.0000*
D(LIST(-1))	-0.726839	0.107751	-6.745526	0.0000*
D(LIST(-2))	-0.346114	0.094022	-3.681210	0.0017*
D(LKAR)	-0.290170	0.045925	-6.318403	0.0000*
D(LKAR(-1))	0.339906	0.085579	3.971851	0.0009*
D(LKAR(-2))	0.119824	0.060742	1.972671	0.0641***
D(LKUR)	-0.273832	0.033332	-8.215242	0.0000*
D(LKUR(-1))	0.325377	0.059738	5.446727	0.0000*
D(LKUR(-2))	0.178075	0.051141	3.482058	0.0027*
D(LM2)	0.226421	0.093363	-2.425161	0.0260**
D(LM2(-1))	0.487955	0.091740	5.318906	0.0000*
D(LM2(-2))	0.571833	0.100858	5.669675	0.0000*
D(LM2(-3))	0.194807	0.052497	3.710841	0.0016*
D(LTUK)	0.227171	0.080603	2.818372	0.0114**
D(LTUK(-1))	-0.253217	0.110961	-2.282034	0.0349**
D(LTUK(-2))	0.034688	0.080766	0.429484	0.6727
D(LTUK(-3))	-0.197262	0.068924	-2.862020	0.0104**
D(DUMMY5)	0.062943	0.010670	5.898845	0.0000*
D(DUMMY5(-1))	0.027994	0.010417	2.687267	0.0151**
D(DUMMY5(-2))	0.037301	0.011566	3.224899	0.0047*
D(DUMMY5(-3))	0.051408	0.012050	4.266355	0.0005*
COS(2*@ACOS(-1)*0.66*@OBSNUM/@OBSSMPL)	0.397944	0.048591	8.189668	0.0000*
SIN(2*@ACOS(-1)*0.66*@OBSNUM/@OBSSMPL)	-0.125181	0.014689	-8.522332	0.0000*
CointEq(-1)*	-0.432669	0.052298	-8.273172	0.0000*

Not: *, ** ve *** sırasıyla %1, %5 ve %10 anlamlılık düzeyini temsil etmektedir.

A-ARDL kısa dönem tahmin ve katsayı sonuçları Tablo 5’te verilmiştir. Kısa dönem sonuçlarına göre, TÜFE’nin kısa vadeli dinamikleri üzerinde hem talep yönlü hem de maliyet yönlü değişkenlerin belirleyici olduğu görülmektedir. İstihdam (D(LIST)), TÜFE üzerinde anlamlı bir etkiye sahiptir. İstihdamdaki %1’lik bir artışın TÜFE’yi %0.69 oranında artırdığı tespit edilmiştir. Bu sonuç, kısa dönemde talep artışıyla fiyatların yükseldiğini göstermektedir. Ancak, gecikmeli etkiler incelendiğinde (D(LIST(-1)) ve D(LIST(-2))) etkilerin negatife döndüğü görülmektedir. Özellikle bir dönem gecikmeli istihdam değişimlerinin fiyatlar üzerinde %0.72 ve %0.34 oranında düşüş yarattığı anlaşılmıştır. Bu durum, talepteki artışların başlangıçta fiyatlara yukarı yönlü baskı yapmasına rağmen, zamanla dengeleyici mekanizmalarla bu etkinin tersine döndüğünü düşündürmektedir. Bir diğer değişken olan reel efektif döviz kuru (D(LKUR)), TÜFE üzerinde belirgin bir etkiye sahiptir. Döviz kurundaki %1’lik bir artışın fiyat seviyelerini %0.27 oranında düşürdüğü bulunmuştur. Bu sonuç, döviz kurundaki artışların ithalat maliyetlerini düşürerek fiyatları aşağı çektiğini ifade etmektedir. Ancak gecikmeli etkiler incelendiğinde, döviz kurunun TÜFE üzerindeki etkisinin pozitif hale geldiği görülmektedir. Bu bulgu, döviz kurundaki değişimlerin fiyatlara geçiş sürecinin zaman aldığını ve orta vadede enflasyonist bir etkiye dönüştüğünü düşündürmektedir.

GSYİH’nın kâr bileşeni (D(LKAR)), kısa dönemde iki yönlü bir etki sergilemektedir. Kârların anlık artışları fiyatları %0.29 oranında düşürmektedir. Ancak gecikmeli değerler incelendiğinde, özellikle bir dönem gecikmeli kâr değişimlerinin fiyatlar üzerinde %0.34 oranında artış yarattığı bulunmuştur. Bu durum, kâr artışlarının başlangıçta maliyetleri düşürerek fiyat istikrarına katkı sağladığını, ancak zamanla artan kârların fiyatlara yansyarak enflasyonist bir etki yarattığını göstermektedir.

Reel para arzı (D(LM2)), kısa vadede TÜFE üzerinde pozitif etkiye sahiptir. Para arzındaki %1’lik bir artışın fiyatlar üzerinde %0.23 oranında artış sağladığı görülmektedir. Gecikmeli etkiler incelendiğinde, ikinci dönem gecikmeli para arzı artışlarının fiyat seviyelerinde %0.57’lik bir artışa neden olduğu tespit edilmiştir. Bu sonuç, genişlemeci para politikalarının başlangıçta fiyat istikrarına katkı sağlasa da orta vadede enflasyonist etkiler yarattığını düşündürmektedir. Reel tüketim harcamaları (D(LTUK)) ise talep yönlü etkilerle fiyatları artırmaktadır. Tüketim harcamalarındaki %1’lik bir artış, TÜFE’yi %0.23 oranında artırmaktadır. Ancak gecikmeli değerlerden D(LTUK(-3)) incelendiğinde, %0.19’luk negatif bir etki bulunduğu tespit edilmiştir. Bu bulgu, tüketim harcamalarının başlangıçta fiyatları artırmasına rağmen, zamanla talep dengesi sağlandıkça fiyatları aşağı çeken bir rol oynayabileceğini göstermektedir.

DUMMY5 değişkeni ve mevsimsellik göstergeleri (SIN ve COS), fiyat dinamiklerinde yapısal ve mevsimsel etkilerin önemli olduğunu göstermektedir. Kukla değişken, ele alınan dönemde TÜFE üzerinde anlamlı bir artış etkisi yaratmaktadır. Bu, politik veya ekonomik bir şokun kısa vadede fiyatlar üzerinde etkili olduğunu düşündürmektedir. Mevsimsellik göstergeleri ise fiyat seviyesindeki dönemsel

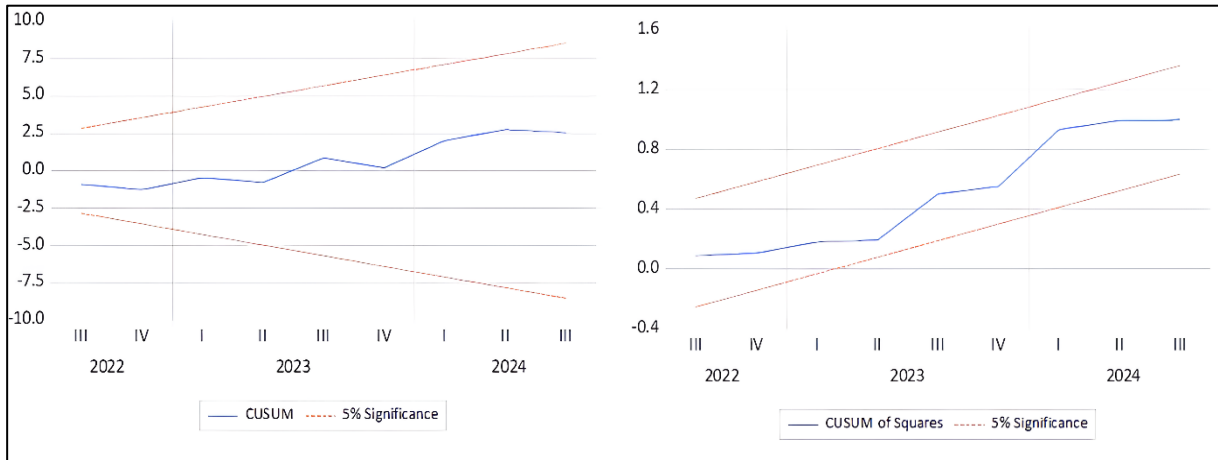
dalgalanmaların düzenleyici bir role sahip olduğunu ve fiyat dinamiklerinin mevsimsel faktörlere duyarlı olduğunu göstermektedir.

Son olarak, hata düzeltme terimi (CointEq(-1)) anlamlı ve negatif işarete sahiptir. Katsayısı, kısa dönemdeki sapmaların yaklaşık %43'ünün bir sonraki dönemde düzeltildiğini göstermektedir. Bu, sistemin uzun dönem dengesine geri dönme hızının oldukça yüksek olduğunu ve modelin uzun dönemle tutarlı bir kısa dönem dinamiği sergilediğini kanıtlamaktadır.

Tablo 7. ARDL Tanı Test Sonuçları

Tanı Testi	Test İstatistik Değeri	P Olasılık Değeri
Jarque-Bera Normallik Testi	1.750729	0.416710
Ramsey Reset	0.444635 (F-istatistiği)	0.5166
Breusch-Godfrey Serial Correlation LM Test	1.024820 (F-istatistiği)	0.3813
Heteroskedasticity Test: Breusch-Pagan-Godfrey	0.548466 (F-istatistiği)	0.9327

Tablo 7'de verilen tanı testleri, A-ARDL modelinin güvenilirliğini değerlendirmek açısından oldukça olumludur. Jarque-Bera Normallik Testi'nde elde edilen p-değerinin 0,4167 olması, hata terimlerinin normal dağılıma uygun olduğu hipotezinin 0,05 anlamlılık düzeyinde kabul edildiğini göstermektedir. Ramsey RESET Testi'nde p-değerinin 0,5166 çıkması, modelde fonksiyonel form hatası olmadığı hipotezinin kabul edilmesini sağlamaktadır. Breusch-Godfrey Serial Correlation LM Testi sonucunda p-değerinin 0,3813 olması, hata terimlerinde otokorelasyon olmadığı hipotezinin kabul edildiğini işaret etmektedir. Son olarak, Breusch-Pagan-Godfrey Heteroskedastisite Testi'nde p-değerinin 0,9327 olması, hata terimlerinde değişen varyans olmadığı hipotezinin kabul edildiğini göstermektedir. Tüm bu sonuçlar, modelin temel varsayımlarını karşıladığını ve tahminlerin güvenilir olduğunu ortaya koymaktadır.



Şekil 3. Cusum ve Cusum of Squares Test Sonuçları

Son olarak model yapısal kırılmaları gösteren cusum test sonuçlarının değerlendirilmesidir. Şekil 3'te verilen grafiklerde sunulan CUSUM ve CUSUM of Squares testleri, ARDL modelinin parametre stabilitesini değerlendirmek için kullanılmıştır. CUSUM testi, modelin kümülatif hata terimlerinin zaman içindeki değişimini analiz etmiş ve bu değişim, belirlenen anlamlılık sınırlarının dışına çıkmamıştır. Aynı şekilde, CUSUM of Squares testi, hata terimlerinin karelerinin kümülatif hareketlerini incelemiş ve sonuçlar, bu sınırlar içerisinde kaldığını ortaya koymuştur. Her iki testin de %5 anlamlılık düzeyinde parametre stabilitesini doğrulaması, modelin tahmin performansının zaman içinde istikrarlı olduğunu ve güvenilir bir yapıya sahip olduğunu göstermektedir. Bu bulgu, ARDL modelinin geçerli bir tahmin aracı olarak değerlendirilebileceğini ifade etmektedir.

5. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Enflasyon, ekonomik tartışmaların merkezinde yer almaya devam eden çok boyutlu bir sorundur. Literatürde, enflasyonun talep kaynaklı veya kâr odaklı olup olmadığı konusundaki tartışmalar özellikle son dönemde hız kazanmakta, farklı dönemlerde ekonomik dinamiklerin öne çıkması bu sorunun karmaşıklığını artırmaktadır. Bazı ekonomilerde fiyat artışlarının talep baskılarından kaynaklandığı düşünülürken, diğer durumlarda kâr marjlarındaki artışların ve maliyetlerin fiyatlama davranışlarında belirleyici olduğu görülmektedir. Bu çok yönlü dinamikler, enflasyonun sebep-sonuç ilişkilerini analiz ederken, dönemsel ve sektörel farklılıkların dikkatle ele alınması gerektiğini göstermektedir.

Bu çalışma enflasyonun belirleyicilerine yönelik tartışmalara odaklanmıştır. Enflasyonun temel belirleyicisinin talep kaynaklı olduğu görüşüne karşın, enflasyonun kârlarla belirlendiği görüşü analiz edilmiştir. Post-Keynesyen yaklaşıma göre, kârlar ve enflasyon arasındaki ilişkinin, özellikle firmaların fiyatlama davranışları ve gelir dağılımındaki çatışmalar üzerinden şekillendiği vurgulanmıştır. Bu doğrultuda bu çalışma, Türkiye'de 2012Q1-2024Q3 dönemini çeyrek verilerle dikkate alarak Genişletilmiş ARDL modelini kullanarak kârlar, tüketim harcamaları, reel efektif döviz kuru, reel para arzı ve istihdam miktar değişkenleriyle TÜFE endeksi arasındaki ilişkiyi incelemiştir. A-ARDL analizinden önce değişkenlerin durağanlıkları ADF ve PP birim kök testleriyle incelenmiştir. A-ARDL model sonuçlarında F, t ve Fbağımsız test sonuçlarının referans değerlerinin üzerinde çıkması, söz konusu değişkenlerle TÜFE endeksi arasında uzun dönemli eşbütünleşme ilişkisinin varlığını ortaya koymuştur. Uzun dönemli katsayılar incelendiğinde ilgili dönemde TÜFE endeksi üzerinde tüketim harcamalarının pozitif etkisi söz konusuysen, kârların negatif etkisinin olduğu görülmektedir. Kârların artışı, firmaların yatırım kapasitelerini artırabilmekte ve bu yatırımlar verimlilik artışına yol açarak üretim maliyetlerini düşürebilmektedir. Daha düşük üretim maliyetleri, fiyatların artış hızını yavaşlatabilmektedir. Bu durumun uzun dönem negatif ilişkinin çıkmasında bir neden olabileceği düşünülmektedir. İkinci bir neden olarak, artan kârlar firmaların piyasa gücünü ve fiyatlama esnekliğini

artırsa bile, talep koşulları üzerinde baskı oluşturması ileri sürülebilir. Özellikle gelir dağılımında ücretlerden kâr gelirlerine doğru bir kayma yaşandığında, toplam talep azalabilmektedir. Azalan talep, fiyat seviyelerinde aşağı yönlü baskı oluşturmaktadır.

Kısa dönem katsayılar incelendiğinde, kârların enflasyon üzerindeki etkisi gecikmeli değerlerle pozitif hale gelmektedir. Bu durum da kısa dönemde kârların enflasyonist bir baskı oluşturabileceği tezini güçlendirmektedir. Özellikle Pandemi sonrası küresel düzeyde enflasyonist süreçlerin yaşanması sebebiyle kârlar-enflasyon ilişkisi incelemelerinde kârların enflasyonu etkilediği birçok çalışmada vurgulanmıştır. Bu bağlamda analiz sonuçlarımız literatürde yer alan Bouras ve diğerleri (2023), Matamoros (2023), Nikiforos ve diğerleri (2024), Uxó ve diğerleri (2025) ve Hansen ve diğerleri (2023) çalışmalarını desteklemektedir. Bu bağlamda çalışmada elde edilen sonuçların uzun dönemde Post-Keynesyen çatışmacı enflasyon teorisini desteklemediği, enflasyonun talep yönlü etkilendiği anlaşılmaktadır. Ancak kısa dönem sonuçlarının çatışmacı enflasyon teorisini destekler bir niteliğe sahip olduğu görülmektedir.

Kısa dönemde kârların enflasyon üzerindeki etkisini ve oligopolistik piyasa yapılarının enflasyon üzerindeki etkisini azaltmak için rekabeti artırıcı düzenlemeler yapılmalıdır. Özellikle enerji, ulaşım ve perakende gibi yüksek kâr marjlarına sahip sektörlerde rekabet düzenleyici kurumlar daha etkin rol üstlenmelidir. Üretim maliyetlerini düşürmek için enerji ve hammadde üzerinde teşvik edici vergi politikaları uygulanmalıdır. Aşırı kârlılığı sınırlamak için geçici olarak yüksek kâr marjlarına yönelik ek vergilerin konulması, enflasyonu olumlu etkileyebilecektir. Döviz kuru dalgalanmalarının enflasyon üzerindeki etkisini azaltmak için daha etkin bir kur politikasının uygulanması önerilmektedir. Gelecek çalışmalar için farklı değişkenlerin ve güncel ekonometrik modeller kullanılması kârlar-enflasyon ilişkisinin incelenmesine ve tartışmalarına katkı sağlayacaktır.

YAZARIN BEYANI

Bu çalışmada, Araştırma ve Yayın etiğine uyulmuştur, çıkar çatışması bulunmamaktadır ve çalışma için finansal destek alınmamıştır.

AUTHOR'S DECLARATION

This paper complies with Research and Publication Ethics, has no conflict of interest to declare, and has received no financial support.

KAYNAKÇA

Akarsu, O., & Aktug, E. (2024). *Demand-and Supply-Driven Inflation Decomposition in Turkiye* (No. 2410).

Akca, H. (2021). Environmental Kuznets Curve and financial development in Turkey: evidence from augmented ARDL approach. *Environmental Science and Pollution Research*, 28(48), 69149-69159.

- Ayad, H., Sari-Hassoun, S. E., Usman, M., & Ahmad, P. (2023). The impact of economic uncertainty, economic growth and energy consumption on environmental degradation in MENA countries: Fresh insights from multiple thresholds NARDL approach. *Environmental Science and Pollution Research*, 30(1), 1806-1824.
- Boratav, K., Köse, A. H., & Yeldan, A. E. (2023). Türkiye’de Derinleşen Yapısal Kriz Eğilimi ve Kâr İtilimli Enflasyonun Dinamikleri. *İktisat ve Toplum Dergisi*, 158, 8-30.
- Bouras, P., Bustamante, C., Guo, X., & Short, J. (2023). The contribution of firm profits to the recent rise in inflation. *Economics Letters*, 233, 111449.
- Bozatlı, O., & Akca, H. (2024). Effectiveness of environmental protection expenditures and resource tax policy in the Netherland's load capacity factor: Do government effectiveness and renewable energy matter? Evidence from Fourier augmented ARDL. *Resources Policy*, 92, 105030.
- Bozkurt, H. (2024). Yurtiçi Tasarruflar, Kurumsal Kalite ve Doğrudan Yabancı Yatırımlar Arasındaki Etkileşim: Genişletilmiş ARDL Yönteminden Kanıtlar. *Ünye İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 6(2), 137-152.
- Canöz, İ., & Kalkavan, H. (2024). Forecasting the dynamics of the Istanbul real estate market with the Bayesian time-varying VAR model regarding housing affordability. *Habitat International*, 148, 103055.
- Çağlar, A. E. (2022). Türkiye’de çevresel Kuznets Eğrisi hipotezinin araştırılmasında çevresel patentlerin rolü: Genişletilmiş ARDL ile kanıtlar. *Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 15(4), 913-929.
- Çelik, R., Keskin, A., & Keskin, A. (2021). Türkiye’de ekonomik büyüme, işsizlik ve enflasyonun kayıt dışı istihdam üzerindeki etkisi: ardl sınır testi yaklaşımı. In *Journal of Social Policy Conferences* (No. 80, pp. 451-474). Istanbul University.
- Dayı, F. (2020). The effect of inflation on firm profitability: an application in retail sector of Borsa Istanbul. *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, 11(26), 62-72.
- De Loecker, J., Eeckhout, J., & Unger, G. (2020). The rise of market power and the macroeconomic implications. *Quarterly Journal of Economics*, 135(2), 561-644. <https://doi.org/10.1093/qje/qjz041>
- Dirican, C., & Canoz, I. (2017). The cointegration relationship between Bitcoin prices and major world stock indices: An analysis with ARDL model approach. *Journal of Economics Finance and Accounting*, 4(4), 377-392.
- Duvan, O. B. (2024). Türkiye’de Şirket Kârları ve Enflasyon: Adam Smith Haklı Mı? *Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi*, (45), 167-182.
- Duvan, O. B. (2024a). Contribution of Corporate Profits to Inflation in Türkiye after Covid-19. *Politik Ekonomik Kuram*, 8(1), 109-125.

- Eichner, A. S., & Kregel, J. A. (1975). An essay on post-Keynesian theory: a new paradigm in economics. *Journal of Economic Literature*, 13(4), 1293-1314.
- Ergeç, E. H., & Asutay, M. (2018). Kâr payı ve mevduat faizi ilişkisinde neden ve sonuçlar. *İktisat Dergisi*, 1(1), 70-86.
- Ersin, İ. (2023). Türkiye’de Sektörel Ticari Kredilerin Enflasyon Üzerindeki Etkisinin İncelenmesi. *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 19(2), 258-274.
- Ersin, İ., & Kırca, M. (2024) Türkiye’de Cari Transfer Harcamalarının Enflasyon Üzerindeki Etkisi: Kesirli Frekanslı Fourier ARDL Sınır Testi ile Analizi. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 19(3), 887-905.
- Ertuğrul, Ü. M. (2020). Yatırım Faaliyetlerinden Kaynaklı Nakit Akışlarının Değer İlişkisi. *Mali Çözüm Dergisi*, 30, 101-123.
- Eti, S., Dinçer, H., Gökalp, Y., Yüksel, S., & Kararoğlu, D. (2023). Identifying key issues to handle the inflation problem in the healthcare industry caused by energy prices: An evaluation with decision-making models. *Managing inflation and supply chain disruptions in the global economy*, 162-178.
- Gallo, E., & Rochon, L. P. (2024). Sellers' Inflation and Distributive Conflict: Lessons from the Post-COVID Recovery. *Review of Political Economy*, 36(4), 1331-1350.
- Glover, A., Mustre-del-Río, J., & von Ende-Becker, A. (2023). How much have record corporate profits contributed to recent inflation? *Federal Reserve Bank of Kansas City Economic Review*, 108(1), 1-13.
- Hansen, N.-J., Toscani, F., & Zhou, J. (2023). Euro area inflation after the pandemic and energy shock: Import prices, profits and wages. *IMF Working Paper*, 23/131. <https://doi.org/10.5089/9798400244361.001>
- Isik, S., Mert, M., & Ulug, M. (2025). Profit produced by post-pandemic inflation: Evidence from an emerging economy. *Structural Change and Economic Dynamics*.
- Kara, H. (2012). Küresel kriz sonrası para politikası. *TCMB Çalışma Tebliği*, 12(17), 1-25.
- Keskin, A., & Kara, B. (2021). The relationship between trade openness, foreign trade tax revenues and GDP in Turkey: ARDL bounds test approach for 1993-2019 period. *Turkish Studies-Economics, Finance, Politics*, 16(4), 1297-1315.
- Kisswani, K. M., & Fikru, M. G. (2025). The dynamic nexus between economic policy uncertainty, geopolitical risk, and natural resource rents of ASEAN-5 countries: Insights from the novel Fourier augmented ARDL method (FAARDL). *Resources Policy*, 100, 105449.
- Krisskumar, K., Naseem, N. A. M., & Azman-Saini, W. N. W. (2022). Investigating the asymmetric effect of oil price on the economic growth in Malaysia: Applying augmented ARDL and nonlinear ARDL techniques. *Sage Open*, 12(1), 21582440221079936.

- Lavoie, M. (2024). Questioning profit inflation as an explanation of the post-pandemic inflation. *European Journal of Economics and Economic Policies*, 21(2), 232-247.
- Mastromatteo, G., & Rossi, S. (2024). ‘Sellers’ Inflation’ and Monetary Policy Interventions: A Critical Analysis. *Review of Political Economy*, 1-21.
- Matamoros, G. (2024). Are firm markups boosting inflation? a post-Keynesian Institutional approach to markup inflation in select industrialized countries. *Review of Political Economy*, 36(3), 1042-1063.
- McNown, R., Sam, C. Y., & Goh, S. K. (2018). Bootstrapping the autoregressive distributed lag test for cointegration. *Appl. Econ.* 50 (13), 1509–1521. <https://doi.org/10.1080/00036846.2017.1366643>
- Mushtaq, R. (2011). Augmented Dickey Fuller Test. SSRN Electronic Journal.
- Nikiforos, M., Grothe, S., & Weber, J. D. (2024). Markups, profit shares, and cost-push-profit-led inflation. *Industrial and Corporate Change*, 33(2), 342-362.
- Pesaran, M. H., Shin, Y., & Smith, R. J. (2001). Bounds testing approaches to the analysis of level relationships. *Journal of applied econometrics*, 16(3), 289-326.
- Phillips, P. C. B., & Perron, P. (1988). Testing for a Unit Root in Time Series Regression. *Biometrika*, 75(2), 335–346.
- Sam, C. Y., McNown, R., & Goh, S. K. (2019). An augmented autoregressive distributed lag bounds test for cointegration. *Econ. Model.* 80, 130–141. <https://doi.org/10.1016/j.econmod.2018.11.001>
- Sarker, B., & Khan, F. (2020). Nexus between foreign direct investment and economic growth in Bangladesh: an augmented autoregressive distributed lag bounds testing approach. *Financial Innovation*, 6(1), 10.
- Syed, Q. R., Durani, F., Kisswani, K. M., Alola, A. A., Siddiqui, A., & Anwar, A. (2024). Testing natural resource curse hypothesis amidst geopolitical risk: Global evidence using novel Fourier augmented ARDL approach. *Resources Policy*, 88, 104317.
- Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB). (2024). Reel efektif döviz kuru ve M2 para arzı verileri. <https://www.tcmb.gov.tr> Erişim Tarihi: 10.12.2024
- Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK). (2024). TÜFE, net işletme artışı gelir yöntemi, tüketim harcamaları, istihdam verileri. <https://data.tuik.gov.tr> (Erişim Tarihi: 10.12.2024)
- Uxó, J., Febrero, E., & Álvarez, I. (2025). Prices, markups and wages: inflation and its distributive consequences in Spain, 2021-2023. *Structural Change and Economic Dynamics*.
- Weber, I. M., & Wasner, E. (2023). Sellers’ inflation, profits and conflict: why can large firms hike prices in an emergency? *Review of Keynesian Economics*, 11(2), 183-213.
- Yeter, F., & Eroğlu, İ. (2022). Türkiye'de enflasyon, döviz kuru ve kredi büyümesi ilişkisi: fourier-shin eş bütünleşme analizi. *Finans Ekonomi ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7(4), 840-848.

- Yılandı, V., & Kırcı, M. (2024). Testing the relationship between employment and tourism: a fresh evidence from the ARDL bounds test with sharp and smooth breaks. *Journal of Hospitality and Tourism Insights*, 7(1), 394-413.
- Yıldırım, C. (2020). Türkiye’de enflasyon ve faizin eşitsizlik üzerine etkisi. *İnsan ve Toplum*, 10(4), 145-166.
- Zabun, F. (2020). *Türkiye’de enflasyonun nedenleri ve sonuçları* (Yüksek Lisans Tezi). Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. https://acikbilim.yok.gov.tr/bitstream/handle/20.500.12812/203722/yokAcikBilim_10306683.pdf?sequence=-1 (Erişim Tarihi: 10.12.2024)

ŞEKER PANCARI ÜRETİM MALİYETLERİNİN TEKDÜZEN HESAP PLANI VE TÜRKİYE MUHASEBE STANDARTLARI TMS 41 KAPSAMINDA MUHASEBELEŞTİRİLMESİ: BİR İŞLETME ÖRNEĞİ *

Duygu GÜNEŞ**

Dr. Öğr. Üyesi Kezban ŞİMŞEK***

Araştırma Makalesi/Research Article

Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi

Mart 2025, 27(1), 27-56

ÖZ

İnsanların temel besin ihtiyaçlarının tarım ürünlerinden sağlanması tarımsal faaliyetleri küresel anlamda önemli hale getirmektedir. Tarımsal faaliyetler ülkemizin ekonomik ve sosyal açıdan kalkınmasında da büyük rol oynamaktadır. Tarımsal faaliyetlerin küresel ve yerel anlamdaki önemi tarım işletmelerinin sürekliliğini gerekli kılarken, tarımsal faaliyetlere ilişkin düzenlemeleri ve muhasebeleştirme ve raporlama süreçlerini de öne çıkarmaktadır. Bu çalışmanın amacı, şeker pancarı üretimindeki maliyet unsurlarını ortaya koymak ve bu maliyet unsurlarının “Türkiye Muhasebe Standartları (TMS) 41” ve “Tekdüzen Hesap Planı (THP)” kapsamında muhasebeleştirilmesini karşılaştırmalı olarak incelemektir. Çalışmada örnek olay yöntemi kullanılmış, Kastamonu’da faaliyet gösteren şeker pancarı üreticilerinden elde edilen gerçek maliyet unsurları bir işletme varsayımı altında muhasebeleştirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Şeker Pancarı, Üretim Maliyetleri, THP, TMS 41

JEL Sınıflandırması: Q14, M11

* Makale Geliş Tarihi (Date of Submission): 24.04.2024; Makale Kabul Tarihi (Date of Acceptance): 18.01.2025
Bu çalışma, Kastamonu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Bankacılık ve Finans Anabilim Dalında 2023 yılında Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilen “TMS 41 Tarımsal Faaliyetler Standardı ile Tekdüzen Hesap Planının Karşılaştırılması: Şeker Pancarı Örneği” adlı yüksek lisans tezinden türetilmiştir.

** Türk Şeker A.Ş., Muhasebe ve Finans Memuru, dyggns1990@gmail.com, orcid.org/0000-0001-5645-7139

*** Kastamonu Üniversitesi, İİBF, Finans ve Bankacılık Bölümü, kdemir@kastamonu.edu.tr, orcid.org/0000-0002-2365-6163

Atıf (Citation): Güneş, D., & Şimşek, K. (2025). Şeker Pancarı Üretim Maliyetlerinin Tekdüzen Hesap Planı ve Türkiye Muhasebe Standartları TMS 41 Kapsamında Muhasebeleştirilmesi: Bir İşletme Örneği. *Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi*, 27(1), 27-56. <https://doi.org/10.31460/mbdd.1472208>

ACCOUNTING FOR SUGAR BEET PRODUCTION COSTS WITHIN THE SCOPE OF THE UNIFORM CHART OF ACCOUNTS AND TURKISH ACCOUNTING STANDARDS NO. 41: A BUSINESS EXAMPLE

ABSTRACT

Providing people's nutritional needs from agricultural products makes agricultural activities globally important. Agricultural activities also play a major role in the economic and social development of our country. This necessitates the sustainability of agricultural enterprises and highlights the related regulations and accounting and reporting processes. The aim of this study is to reveal the cost elements in sugar beet production and to comparatively examine their accounting under the “Uniform Chart of Accounts” and “Turkish Accounting Standards (TAS) 41”. Using the case study method, the real cost elements obtained from a producer in Kastamonu are accounted for under a business assumption.

Keywords: Sugar Beet, Production Costs, Uniform Chart of Accounts, TAS 41

JEL Classification: Q14, M11

EXTENDED SUMMARY

PURPOSE AND MOTIVATION

This article is written based on the master's thesis titled "Comparison of TAS 41 Agricultural Activities Standard and Uniform Chart of Accounts: Sugar Beet Example". The aim of this study is to obtain the 2022 sugar beet production cost data of an agricultural enterprise operating in Kastamonu, account for these costs within the scope of TAS 41 and Uniform Chart of Accounts, and reveal the similarities and differences between the two systems.

METHODOLOGY

In this study, the purpose and scope of TAS 41-Agricultural Activities Standard and the Uniform Chart of Accounts are explained in detail and the accounting process similarities and differences between these two systems are discussed. This research examines the accounting and reporting procedures of sugar beet production costs of a company operating in Kastamonu within the scope of TAS 41 and the Uniform Chart of Accounts during the 2022 period. Assuming that the enterprise in question started its activities on 01.01.2010, the accounting and reporting procedures for the 2022 sugar beet production costs are examined within the scope of “TAS 41-Agricultural Activities Standard” and “Uniform Chart of Accounts”. Within the scope of the research, during the sugar beet production process, transaction entries are made in the records using the "Draft Chart of Accounts in Compliance with Financial Reporting Standards" prepared by the Public Oversight Agency in accordance with TAS

41-Agricultural Activities Standard. In this study, the scanning method is used to determine the procedures and principles regarding the accounting process. The case study method is used in accounting for the sugar beet production costs.

RESULTS AND DISCUSSION

When we compare the sugar beet production, revenue and sales transactions carried out according to TAS 41-Agricultural Activity Standard and the Uniform Chart of Accounts, it has been determined that there are differences in many transactions, from unit cost determination to reflection of some expenses in financial reports. Some of these differences is the recording of market costs for sugar beet and transportation costs to the market place.

The calculation of the cost of agricultural products in the THP is based on production costs. According to TAS 41-Agricultural Activities Standard, it is stated that the products produced should be recorded at fair value when calculating the unit cost. For this purpose, agricultural products are accounted for at their net fair value, which is calculated by deducting transportation and marketplace costs from the market price at the time of harvest. Due to the difference between the two accounting systems in cost calculation, the amount of the "620 COST OF GOODS SOLD" account in TAS 41 is different compared to the Uniform Chart of Accounts. Unlike the uniform system, in TAS 41-Agricultural Activities Standard, the "643 VALUATION INCREASES IN AGRICULTURAL ACTIVITIES" account is used in the income statement. By using this account, a difference arises in the cost calculation between the 'Uniform Chart of Accounts' and 'TAS 41-Agricultural Activities Standard'. While the "340 ORDER ADVANCES RECEIVED" account is used in the financial records according to the Uniform Chart of Accounts, the "345 ORDER ADVANCES RECEIVED" account is used in the financial records prepared according to the accounting standard. In accounting for biological assets in TAS 41- Agricultural Activities Standard, the "170 FIELD PLANTS" account is used for the period from harvesting the sugar beet to taking it into stocks. According to the Uniform Chart of Accounts, all costs incurred for sugar beet and sugar beet production are transferred to the "151 SEMI-FINISHED PRODUCTS PRODUCTION" account, and the sugar beet whose production is completed and harvested is transferred from the "151 SEMI-FINISHED PRODUCTS PRODUCTION" account to the "152 FINISHED PRODUCTS" account and recorded in accounting entries. According to TAS 41-Agricultural Activities Standard, there may be increases or decreases in the values of biological assets reflected in the financial statements at fair value. In these transactions carried out in accordance with TAS 41-Agricultural Activities Standard, the registered value of biological assets differs from the Uniform Chart of Accounts. The reason for this is that, according to TAS 41-Agricultural Activities Standard, value increases and decreases are reflected in the records based on fair value at the end of each period.

CONCLUSION AND IMPLICATIONS

In this study, it is determined that the Uniform Chart of Accounts and TAS 41-Agricultural Activities Standard have different approaches to sugar beet production during initial registration, each valuation period, and during sale or harvest. In the records prepared in accordance with TAS 41- Agricultural Activities Standard, sugar beet is valued at fair value and it is observed that the cost amount is higher than in the Uniform Chart of Accounts. This is the most important difference between the Uniform Chart of Accounts and TAS 41-Agricultural Activities Standard. In the standards, biological assets are reported in the financial statements as a group separate from inventories or fixed assets, under the biological assets account group. Another issue that differs is when to report profit and loss associated with agricultural products. According to TAS 41- Agricultural Activities Standard, profit or loss related to agricultural products may arise not only during sale but also during initial recording. In the Uniform Chart of Accounts, profit or loss can only arise and be reported during sales, in accordance with the Tax Procedure Law. Agricultural activities have a broad definition. Sugar beet plant, which is considered within the scope of plant production, also falls within the scope of agricultural activity. When the accounting process for such activities is considered, it is observed that the Uniform Chart of Accounts is insufficient and it is deemed appropriate for businesses to use the Turkish Accounting Standards. In the study, the sugar beet production process is accounted for within the framework of "Uniform Chart of Accounts" and "TAS 41- Agricultural Activities Standard" and the similarities and differences between the two accounting systems are revealed.

1. GİRİŞ

Tarım sektörünü, ülkemiz ve dünya çapında önemli bir konuma getiren sebepler; tarımsal faaliyetler neticesinde ortaya çıkan ürünlerin insanların beslenme başta olmak üzere birçok ihtiyacını karşılaması, ayrıca birçok sektörün hammaddesini oluşturmasından kaynaklanmaktadır (Gökgöz, 2013; Tunçez, 2011). Geleneksel metotlarla sürdürülen tarımsal faaliyetler günümüzde nüfus ve şehirleşme oranının artması, doğal dengenin değişmesi ve teknolojik gelişmelerin etkisiyle modern metotlarla yürütülme aşamasına geçmiştir. Küresel anlamda işletmecilik anlayışında ve tarımsal faaliyetlerde yaşanan gelişmeler tarım işletmelerinin sayıca artmasına neden olurken gerçekleşen mali işlemleri de sayıca arttırmış ve karmaşıklştırmıştır. Diğer işletmelerde olduğu gibi tarımsal faaliyetlerin yürütüldüğü tarım işletmelerinde de mali işlemlerin belgelere dayanarak kayıt altına alınması gerekmektedir. Tarım işletmelerinde gerçekleştirilen tarımsal faaliyetlerin belgelere dayanarak kayıt altına alınabilmesi ve bilgi kullanıcılarının ihtiyaç duyduğu finansal bilginin üretilmesi işletme içerisinde gerekli düzenlemelere uygun olarak işleyen bir muhasebe bilgi sistemi ile mümkündür (Beller Dikmen & Köksal, 2019).

Ülkemizde THP ve Muhasebe Standartları ile muhasebe uygulamalarına yönelik düzenlemeler yapılmıştır. THP 26.12.1992 tarih ve 21447 mükerrer sayılı Resmi Gazetede yayınlanmış, 01.01.1994 tarihinden itibaren ise uygulanmasına başlanmıştır (Koç, 1996).

Küresel anlamda muhasebe ve raporlamada artan ortak dil ihtiyacı ise tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de uluslararası muhasebe standartlarına uygun düzenlemeler yapılmasını kaçınılmaz kılmıştır. Tarımsal faaliyetlerin muhasebeleştirilmesi ve raporlanması bağlamında, Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu (IASB) “Uluslararası Muhasebe Standardı (IAS-41) 41: Tarımsal Faaliyetler Standardını yayınlamış ve standart 01 Ocak 2003 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

Ülkemizde de “Uluslararası Muhasebe Standardı (UMS) 41” esas alınarak hazırlanan “(TMS) 41: Tarımsal Faaliyetler Standardı” 24 Şubat 2006 tarih ve 26090 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmıştır (Dikmen & Köksal, 2019). Standart ile ilgili çeşitli tarihlerde güncellemeler yapılmış, Kurul kararı olarak 15/01/2019 tarihli ve 30656 sayılı Resmi Gazete’de (Mükerrer) yeniden yayımlanmıştır (TMS 41, 2019).

TMS 41 işletmelerin şeffaflığı ve vergi açısından önem arz eden bir standart olup (Öcal, 2016), THP çerçevesinde yapılan kayıtların yeteri kadar açıklık ve şeffaflık içermemesi ve esasların uygulanmasında yetersiz kalması TMS 41’in benimsenmesi ve işletmeler tarafından uygulanması gerekliliğini ortaya koymaktadır (Aksoylu, 2013). Tarımsal faaliyet kapsamında bitkisel bir ürün olan şeker pancarı endüstriyel bir bitki olması sebebiyle ekonomik açıdan önemli bir yere sahiptir. Şeker pancarının işlenmesi ile ortaya çıkan şekerin yanı sıra yan ürünler olan melas ve küspe de stratejik bir niteliğe sahiptir (Ünsal, 2022). Tarımsal ürünlerin muhasebeleştirilmesinde kullanılan usul ve esaslar şeker pancarı üretim sürecinde ortaya çıkan maliyet unsurları özelinde “TMS 41” ile “THP” açısından karşılaştırılmalı olarak incelenmiş; dünya ve Türkiye muhasebe literatüründe bu konu hakkında bir çalışmaya yer verilmediği için böyle bir çalışma ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Şeker pancarı üretim sürecinde gerçekleşen maliyet unsurlarının detaylı olarak ortaya konularak, bu maliyet unsurlarının “TMS 41” ve “THP” kapsamında muhasebeleştirilmesinin karşılaştırmalı olarak ele alındığı bu çalışmada örnek olay yöntemi kullanılmıştır. Çalışmanın gerçekleştirilmesiyle ilgili işletmeye gelir/gider dengesi, kâr/zarar durumu, iki sistem arasındaki maliyetlendirme farkının muhasebeleştirilmesi, şeker pancarı bitkisinin veriminin belirlenmesi gibi yararların sağlanması beklenmektedir.

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Bitkisel ve hayvansal ürünlerin üretilmesi, niteliklerinin ve verimliliklerinin artırılması ve bu ürünlerin korunarak işlenmesi ve pazara sunulması ‘tarım’ olarak açıklanmaktadır (Türk Dil Kurumu, 2022).

Tarımsal faaliyet; satış ve/veya geri dönüştürülmeye konu olacak canlı varlıkların tarım ürünleri ya da başka canlı varlıklara dönüştürülmesinin sağlanması ve hasılat işleminin bir işletme tarafınca yönetilmesidir (TMS 41, 2019, Md.5).

İşletme “*İnsanların yaşam faaliyetini sürdürmesi amacıyla zorunlu ihtiyaçların temin edilmesi, üretim faktörlerinin planlı bir biçimde bir araya toplanması, ekonomik ifade teşkil eden mal ve hizmet üretilmesi ya da pazar sahasına sunulması ve bu faaliyetlerden kar elde etme amacını taşıyan kurum ve kuruluşlar*” olarak tanımlanmaktadır (Taşkın, 2012).

Genel anlamda tarımsal üretim faaliyetlerini yürüten (Rehber, 1998) tarımsal işletmeler; bir amaca ulaşmak için işletme yönetimine bırakılan, kontrol mekanizması olan veya olmayan mal, hizmet ya da üretim etkenlerinin kullanılması ve dönüştürülmesi amacıyla başka mal ve/veya hizmetlerin elde edildiği ekonomik birimlerdir (Çakır & Işın, 1994).

Şeker pancarı, etli kökünden şeker elde edilen ıspanakgiller familyasından iki yıllık bir tarım ürünüdür (Şeker Dairesi Başkanlığı, 2022). Şeker pancarı kökü esas olarak %75,9 su, kökün katı maddeleri %18,0 şeker, %5,5 posa ve %2,6 şekersiz maddelerden oluşur (Bichsel, 1987). İlkbahar mevsiminde 2 ile 5 cm toprak derinliğinde, toprak sıcaklığının 7 derece olması ile şeker pancarı tohumunun yetiştirme ve gelişmesi sağlanmakta; sonbahar mevsiminde ise sıcaklığın 5 derece olmasıyla yetiştirme ve gelişme süresi sona ermektedir (Şeker İş Sendikası, 2011). Şeker pancarı üreticisi tarlaya bağımlı kılması sebebiyle iç göçte dengeyi sağlamaktadır. Bunun yanında çiftçinin sanayi ile entegrasyonunu kurmasından dolayı önemli bir bitkidir (Eştürk, 2018).

Endüstriyel bir bitki olması dünyada ve ülkemizde şeker pancarını öncelikli bir bitki haline getirmiştir. Şeker pancarının işlenmesi sonucu ortaya çıkan yan ürünler (melas ve küspe) de stratejik bir niteliğe sahiptir (Ünsal, 2022).

Tarımsal faaliyetlerin muhasebeleştirilmesi ve raporlanması bağlamında 2000 yılı Aralık ayında yayınlanan UMS 41 Tarımsal Faaliyetler Standardı'nın, finansal tablolarını UFRS (Uluslararası Finansal Raporlama Standartları)'ye uygun olarak düzenleyen işletmelerde 01.01.2003 tarihinden itibaren kullanımı zorunlu hale gelmiştir. Türkiye'de UMS 41 esas alınarak hazırlanan “TMS 41: Tarımsal Faaliyetler Standardı” 24 Şubat 2006 tarih ve 26090 sayılı Resmi Gazete' de yayımlanmıştır. TMS 41 Tarımsal Faaliyetler Standardı hasat aşamasındaki tarım ürünleri ve canlı varlıklara ilişkin muhasebeleştirme esaslarını düzenlemekte ve bunların gerçeğe uygun değeri ile finansal tablolarda görülmesini mecburi kılmaktadır (Kağıtçı & Büyükipekçi, 2015).

Muhasebe, işletmenin varlıkları kazanması için elinde bulundurduğu kaynaklar ile değişimi sağlayan ve nakit ile ifade edilebilen mali niteliği olan işlemlere ilişkin bilgileri kaydetmesi, sınıflandırması,

özetlemesi, analiz etmesi ve yorumlaması sonucu ilişkili kişi ve kurumlara rapor sunan bir bilgi sistemi olarak açıklanmaktadır (Önel, 2003).

Tarımsal faaliyet muhasebesi ise; tarım işletmelerinin faaliyetlerinden kaynaklanan mali nitelikteki işlem ve olayların kayıt altına alındığı, sınıflandırıldığı, özetlenerek raporlandığı ve bu raporların yorumlanarak işletme için yararlı bilgilerin üretildiği bir sistem olarak tanımlanabilir. Tarımsal faaliyet muhasebesinde tarımsal faaliyetlerin konusunun canlı varlıklar olması, biyolojik dönüşüm, değerlendirme, amortisman ve maliyet hesaplamaları gibi konuları özellikli hale getirmektedir (Tunçez, 2011). Ayrıca birçok sektöre hammadde sağlaması sebebiyle tarım işletmelerinde muhasebeleştirme işlemlerinin doğru ve düzenli takibinin yapılması sanayi ve üretim işletmelerinin de muhasebe sürecini etkilemektedir (Gökgöz, 2013). Bu sebepler tarım işletmelerinde gerçekleşen mali işlemlerin şeffaf, gerçeğe uygun olarak izlendiği bir muhasebe bilgi sisteminin tesisini önemli kılmaktadır.

Canlı varlıklar ve tarımsal ürünler TMS 41 kapsamına girmekte; fakat hasattan sonra ortaya çıkan tarımsal ürünler biyolojik dönüşüme uğradığı için TMS 2 Stoklar Standardı kapsamına girmektedir (Yılmaz, 2014; TMS 41, 2019, Md.4).

TMS 41 tarımsal faaliyetler yürütülürken gerçekleşmiş olan muhasebeleştirme işlemlerinin metotlarını ve açıklamalarını belirleme amacı taşımaktadır (TMS 41, 2019, Md.1).

Standart, taşıyıcı bitkiler haricindeki canlı varlıklar, hasat sırasındaki tarım ürünleri ile 34. ve 35. Paragraflarda bulunan devlet prim ve teşviklerinin tarımsal faaliyet ile ilgili olmaları durumunda sözü edilen bu varlıkların muhasebeleştirilmesinde uygulanır (TMS 41, 2019, Md.2).

Tablo 1. Canlı Varlıklar, Tarımsal Ürünler ve Hasat Sonrası İşlenme Sonucu Ortaya Çıkan Ürünler

Canlı Varlıklar	Tarımsal Ürünler	Hasat Sonrası İşlenme Sonucu Ortaya Çıkan Ürünler
Koyun	Yün	Yün İpliği, Halı
Kerestelik ağaç korusundaki ağaçlar	Kütük	Kereste
Mandıra Hayvanı	Süt	Peynir
Sığır	Gıda elde edilmek üzere kesilen sığır	Sosis, pastırma
Pamuk bitkisi	Hasat edilmiş pamuk	İplik, giysi
Şeker kamışı	Hasat edilmiş kamış	Şeker
Tütün bitkileri	Toplanmış yapraklar	İşlenmiş tütün
Çay çalılığı	Toplanmış yapraklar	Çay
Üzüm asmaları	Toplanmış üzümler	Şarap
Meyve ağaçları	Toplanmış meyve	İşlenmiş meyve
Palmiye ağaçları	Toplanmış meyve	Palmiye yağı
Kauçuk ağaçları	Hasat edilmiş lateks	Kauçuk ürünler

Çay çalılıkları, üzüm asmaları, palmiye ağaçları ve kauçuk ağaçları gibi birtakım bitkiler çoğunlukla taşıyıcı bitki tanımını karşılamakta ve TMS 16 Maddi Duran Varlıklar Standardı'nın kapsamında bulunmaktadır. Ancak taşıyıcı bitkiler üzerinde yetişen çay yaprağı, üzüm, palmiye ağacı meyvesi ve lateks gibi tarımsal ürünler TMS 41 Tarımsal Faaliyetler Standardı'nın kapsamında bulunmaktadır.

Kaynak: TMS 41 Tarımsal Faaliyetler Standardı. (2019). 4. Madde. KGK.

Standartta göre tarımsal varlıkların muhasebeleştirilmesi için tarımsal varlığın işletme tarafından kontrol edilebilmesi, bu varlıktan sağlanacak ekonomik faydanın işletmeye aktarılması ve varlığın gerçeğe uygun değerinin ve/veya maliyetinin güvenilir bir biçimde ölçülmesi gerekmektedir (TMS 41, 2019, Md.10).

Canlı varlığın ilk muhasebeleştirmesinde ve her raporlama dönemi sonunda ölçülmesinde gerçeğe uygun değerinden satış maliyetleri düşülerek ulaşılan tutar kullanılır (TMS 41, 2019, Md. 12).

Gerçeğe uygun değeri güvenilir bir şekilde belirlenemeyen canlı varlıklar ise sadece ilk muhasebeleştirme ile sınırlı olmak üzere maliyetinden birikmiş amortisman ve birikmiş değer düşüklüğü karşılıkları düşülerek ölçülür (TMS 41, 2019, Md. 30-31). Standart tarımsal ürünlerin gerçeğe uygun değerinin hasat noktasında, her zaman güvenilir şekilde ölçülebildiğini kabul eder. Bu sebeple tarımsal ürün hasat noktasında her zaman gerçeğe uygun değerinden satış maliyetleri düşülerek ölçülür (TMS 41, 2019, Md. 32). Gerçeğe uygun değer standartta “*Piyasa katılımcıları arasında ölçüm tarihinde gerçekleşecek olağan bir işlemde bir varlığın satışında elde edilen ya da bir borcun devri esnasında ödenen fiyattır*” şeklinde tanımlanmıştır (TMS 41, 2019, Md. 8). Hasat zamanı gelen tarımsal ürünlerin maliyet değerleri ile net gerçeğe uygun değerleri arasındaki farklar ise gerçekleştikleri dönemin kâr veya zararı olarak muhasebeleştirilir (TMS 41, 2019, Md. 28; Beller Dikmen & Köksal, 2019).

Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği (MSUGT)’nin amacı, bilanço usulüne uygun olarak defter tutan gerçek ya da tüzel kişilere ait teşebbüs ve işletmelerin faaliyet sonuçlarının sağlıklı bir biçimde muhasebeleştirilmesi, mali tablolar aracılığıyla yönetim birimine sağlıklı ve güvenli bilgi akışını sağlayarak alınacak kararların isabetli olmasını sağlamaktır. MSUGT’ye bağlı olarak 1 Ocak 1994 tarihi itibarıyla yürürlüğe konan THP, Türkiye’de bilanço esasına göre defter tutan işletmeler tarafından kullanılması zorunlu olan ve vergi mevzuatını esas alan bir standart uygulaması olarak ifade edilebilir (Türkiye Şeker Fabrikaları A.Ş., 1983).

Standartlar ve THP uygulaması arasındaki en temel fark, standartların bilgi tabanlı bir yaklaşımla ilke odaklı bir uygulama anlayışına sahip olması, THP’nin ise vergi tabanlı bir yaklaşımla kural bazlı bir uygulama anlayışına sahip olmasıdır (Büyükipekçi & Kağıtçı, 2015). TMS 41 ve THP uygulaması açısından en önemli fark ise değerlendirme yaklaşımlarıdır.

TMS 41 tarımsal ürünler açısından, gerçeğe uygun değer yaklaşımını esas alırken, vergi mevzuatına göre maliyet bedeli ile değerlendirme yapılması gerekmektedir (Beller Dikmen & Köksal, 2019).

3. LİTERATÜR TARAMASI

Bu başlık altında TMS 41 Tarımsal faaliyetler Standardı ile ilgili yapılmış çalışmalar, kronolojik bir sıra ile sunulmuştur. Demirkol (2008) çalışmasında, TMS 41 kapsamında seracılık faaliyetlerinde muhasebe kayıt sürecine ilişkin genel bir değerlendirmeye yer vermiştir.

Özulucan ve Deran (2008) tarafından yapılan çalışmada, TMS 41, VUK ve THP çerçevesinde küçük ve büyükbaş canlı varlıklara ilişkin değerlendirme işlemleri ve bu işlemlerin muhasebeleştirilmesi, finansal tablolara yansıtılmalarına ilişkin olarak uygulamada ortaya çıkan sorunlar ele alınmış ve bu sorunlara ilişkin çözüm önerileri getirilmiştir.

Kırılıoğlu ve Gökgöz (2012) çalışmalarında, su ürünleri sektörünün gerçekleştirmekte olduğu tarımsal faaliyetleri TMS 41 çerçevesinde irdeleyerek muhasebeleştirme örneklerine yer vermiştir.

Aksoylu (2013) çalışmasında, tarım sektöründeki faaliyetleri ve bu faaliyetlere ilişkin muhasebe uygulamalarını TMS 41 çerçevesinde incelemiş, tarla bitkisi ve meyve bahçesine ilişkin uygulama örnekleri sunmuştur.

Badem ve diğerleri (2013) tarafından yapılan çalışmada, çay yaprağı tarımsal ürününün değerlendirme ve muhasebeleştirme esasları TMS 41 kapsamında örnek olay yöntemi kullanılarak incelenmiştir.

Tunçez (2014) çalışmasında, tarımsal faaliyetlerin TMS 41 kapsamında muhasebeleştirilmesine ilişkin bir örnek uygulama sunmuş ve süt sığırcılığı faaliyeti yürüten tarım işletmelerinde muhasebe işlemlerine yönelik yeni bir model önerisi geliştirmiştir.

Büyükipekçi ve Kağıtçı (2015) tarafından yapılan çalışmada, canlı varlık ve tarımsal ürünlerin nasıl muhasebeleştirileceği Tekdüzen Muhasebe Sistemi ve TMS 41'in kapsamında karşılaştırmalı olarak incelenmiştir.

Kırılıoğlu ve Çevik (2016) tarafından yapılan çalışmada, tavukçuluk sektörüne yönelik faaliyetlerin TMS 41 kapsamında muhasebeleştirilmesine yer verilmiştir.

Ünlü (2016) çalışmasında, Tekdüzen Muhasebe Sistemi ve TMS 41 kapsamında örnek olay yöntemi uygulanarak 100 ineklik bir üretim işletmesi muhasebe kayıtlarına ve finansal tablolarına yer verilerek iki muhasebe sistemi arasındaki farklılıkları ortaya koymuştur.

Gültekin (2019) çalışmasında, yumurtacılık sektöründe faaliyet gösteren işletmelerin ortak giderlerini ve ürün maliyetlerini TMS 41 kapsamında muhasebeleştirilmesini incelemiştir.

Beller Dikmen ve Köksal (2019) tarafından yapılan çalışmada, tarımsal ürünlerin, TMS 41 Tarımsal Faaliyetler Standardı ve Vergi Usul Kanunu kapsamında değerlendirme ve muhasebeleştirme esaslarını ortaya koymak amaçlanmıştır. Çalışmada çalışmamızla benzer olarak şeker pancarına ilişkin uygulama örneklerine yer verilmiştir.

Taştan ve Doğan (2022) tarafından yapılan çalışmada, tarımsal faaliyetlere ilişkin muhasebeleştirme ilke ve esasları BOBİ FRS ve TMS 41 kapsamında karşılaştırmalı olarak incelenmiştir.

Literatür incelendiğinde yapılan çalışmaların tarımsal faaliyetlere ilişkin düzenlemeleri TMS 41 kapsamında ve büyük ölçüde örnek uygulamalarla ele aldıkları görülmektedir. Literatür taramasında incelenen çalışmaların farklı yönleri; çalışmayı içeren ürün bazında, kullanılan muhasebe uygulamalarında ve çalışmanın işletme kapsamında ele alınmasıdır. Yapılan çalışmalar çalışmamızla benzerlik göstermekte, ancak şeker pancarı üretim sürecinde gerçekleşen maliyet unsurlarının detaylı ve TMS 41 ile THP kapsamında karşılaştırmalı olarak ele alınması, çalışmamızı farklılaştırmaktadır.

4. ŞEKER PANCARI ÜRETİM MALİYETLERİNİN TMS 41 VE THP KAPSAMINDA MUHASEBELEŞTİRİLMESİNE İLİŞKİN ÖRNEK OLAY UYGULAMASI

4.1. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı, şeker pancarı üretim sürecinde gerçekleşen maliyet unsurlarını ortaya koymak ve bu maliyet unsurlarının “TMS 41” ve “THP” kapsamında muhasebeleştirilmesini karşılaştırmalı olarak incelemektir.

4.2. Araştırmanın Yöntemi

Araştırma kapsamında şeker pancarı üretim süreci ile ilgili gerçekleşen maliyet unsurlarına ilişkin veriler Kastamonu’da faaliyet gösteren şeker pancarı üreticilerinden elde edilmiş ve bir işletme varsayımı altında örnek olay yöntemi kullanılarak “TMS 41” ve “THP” kapsamında karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. “TMS 41” ve “THP” kapsamındaki muhasebeleştirme süreçlerinin aynı olduğu mali işlemler için tek bir muhasebe kaydı yapılmıştır. TMS 41 Tarımsal Faaliyetler Standardı’na göre yapılan kayıtlarda Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu (KGK) tarafından hazırlanan 29/07/2024 tarihli “Finansal Raporlama Standartlarına Uygun Hesap Planı” kullanılmıştır.

4.3. Örnek Olay Uygulaması

01.01.2010 tarihinde kurulduğu varsayılan ve ana faaliyet konusu şeker pancarı üretimi olan ALPA İşletmesi’nde toplam 6 işçi çalışmaktadır. İşletme, 2022 yılı üretim döneminde 35 dekarlık araziye şeker pancarı ekimi için kullanmıştır.

ALPA İşletmesinin 2022 yılı şeker pancarı üretim sürecinde gerçekleşen maliyet unsurlarına ilişkin seçilmiş mali işlemlerinin “TMS 41” ve “THP” kapsamında katma değer vergisi, stopaj ve ücret tahakkukları hesapları göz ardı edilerek karşılaştırmalı örnek uygulamaları aşağıdaki başlıklarda sunulmuştur.

4.3.1. Alpa Şeker Pancarı Üretim İşletmesi'nin Şeker Pancarı Üretim Sürecinde Gerçekleşen İşlemlerinin Dönem İçi Kayıtları

- Hayvan Gübresi Alımı

Hayvan gübresi işletme tarafından 26.250,00 TL karşılığında nakit olarak alınmıştır. Hayvan gübresi alımının muhasebe kaydı “TMS 41” ve “THP”ye göre aşağıdaki gibidir.

150 İLK MADDE VE MALZEME	26.250,00
100 KASA	26.250,00
Hayvan Gübresi Alımı	

- Hayvan Gübresinin Tarlaya Serilmesi

Bu işlem için dekar başına 4,5 litre mazot kullanılmaktadır. Mazotun litre fiyatı 25,00 TL'dir. 35 dekar için bu maliyet 3.937,50 TL olarak gerçekleşmiştir. Gübreleme işlemi 2 işçi ile 2 günde tamamlanmaktadır. İşçilerin günlük ücreti 200,00 TL olup ödeme işçilere nakit olarak yapılmıştır. Bu işlemin muhasebe kaydı “TMS 41” ve “THP”ye göre aşağıdaki gibi gerçekleşir.

710 DİREKT İLK MADDE VE MALZEME	26.250,00
150 İLK MADDE VE MALZEME	26.250,00
Tarlaya Hayvan Gübresi Serilmesi	

720 DİREKT İŞÇİLİK GİDERİ	800,00
100 KASA	800,00
İşçilik Ücreti	

730 GENEL ÜRETİM GİDERİ	3.937,50
730.01 Mazot Gideri 3.937,50	
100 KASA	3.937,50
Mazot Ücreti	

- Şeker Pancarı Derin Sürüm İşlemi

Bu işlem için işletmenin dekar başına kullandığı mazot 2,5 litre olup mazotun litre fiyatı 25,00 TL'dir. Ödeme nakit olarak yapılmıştır. İşletmenin verilerine göre pulluk aleti ile derin sürüm maliyeti dekar başına ortalama 62,50 TL olarak hesaplanmış; 35 dekar için bu maliyet 2.187,50 TL'dir. Derin

sürüm işlemi 1 işçi ile bir günde tamamlanmaktadır. İşçilerin günlük ücreti 200,00 TL'dir. Her iki muhasebe sistemine göre yapılan yevmiye kaydı aşağıdaki gibi gerçekleşmiştir.

720 DİREKT İŞÇİLİK GİDERİ	200,00
100 KASA	200,00
İşçilik Ücreti	

730 GENEL ÜRETİM GİDERİ	2.187,50
730.01 Mazot Gideri 2.187,50	
100 KASA	2.187,50
Mazot Ücreti	

- Çizel İşlemi

İşletmenin verilerine göre bu işlem için mazot ücreti 997,50 TL'dir. Çizel işlemi 1 işçi ile bir günde tamamlanmaktadır. İşçilerin günlük ücreti 200,00 TL olup ödeme işçilere nakit olarak yapılmıştır. Şeker pancarının çizel işleminin muhasebeleştirilmesinde her iki muhasebe sistemi için yapılacak yevmiye kaydı şu şekildedir.

720 DİREKT İŞÇİLİK GİDERİ	200,00
100 KASA	200,00
İşçilik Ücreti	

730 GENEL ÜRETİM GİDERİ	997,50
730.01 Mazot Gideri 997,50	
100 KASA	997,50
Mazot Ücreti	

- Taban Gübresi Alımı

Taban gübresi serpmeye makinası ile dekar başına 50 kg atılmaktadır. Gübrenin 50 kg'lık torba fiyatı 700,00 TL'dir. Muhasebeleştirilme işleminde gerçekleştirilmesi gereken yevmiye kaydı şu şekildedir.

Torba fiyatı (50 kg'lık): 700,00 TL

700,00 TLx35 Dekar= 24.500,00 TL

150 İLK MADDE VE MALZEME	24.500,00
100 KASA	24.500,00
Taban Gübresi Alımı	

- Taban Gübresinin Toprağa Karıştırılması

İşletmenin verilerine göre bu işlem için mazot ücreti 997,50 TL olarak hesaplanmıştır. Taban gübresinin toprağa karıştırılması 2 işçi ile bir günde tamamlanmaktadır. İşçilerin günlük ücreti 200,00 TL olup işçilere ödeme nakit olarak yapılmıştır. Muhasebeleştirilme işlemi her iki sistemde aşağıdaki gibi gerçekleşmiştir.

710 DİREKT İLK MADDE VE MALZEME	24.500,00
150 İLK MADDE VE MALZEME	24.500,00
Tarlaya Taban Gübresi Atılması	

720 DİREKT İŞÇİLİK GİDERİ	400,00
100 KASA	400,00
İşçilik Ücreti	

730 GENEL ÜRETİM GİDERİ	997,50
730.01 Mazot Gideri 997,50	
100 KASA	997,50
Mazot Ücreti	

- İlaçlama İşlemleri

Dekar başına ortalama 0,5 litre ot ilacı kullanılmaktadır. Ot ilacı 5 litre olarak satılmaktadır ve fiyatı 2.250,00 TL'dir. 35 dekar için dekar başına 0,5 litreden kullanılacak ot ilacı miktarı 17,5 litredir. Ot ilacının 5 litrelik kutular şeklinde satılması nedeniyle toplamda 20 litrelik 4 adet ot ilacı alınmıştır. Ot ilacının ödemesi nakit olarak gerçekleştirilmiştir. İşletmenin verilerine göre ilaçlama işlemi için katlanılan mazot maliyeti dekar başına ortalama 27,50 TL olarak hesaplanmıştır. 35 dekar için mazot ücreti 962,50 TL olarak hesaplanmış, ödeme nakit olarak gerçekleşmiştir. Gerçekleşmesi gereken yevmiye kaydı şu şekildedir.

$$4 \text{ adet} \times 2.250,00 \text{ TL} = 9.000,00 \text{ TL}$$

150 İLK MADDE VE MALZEME	9.000,00
100 KASA	9.000,00
Ot İlacı Alımı	

Ot ilacının 17.5 litresi tarlada kullanılmıştır. Ot ilacının maliyeti:

$$17.5 \text{ Litre} \times 450,00 \text{ TL/Litre} = 7.875,00 \text{ TL}$$

710 DİREKT İLK MADDE VE MALZEME	7.875,00
150 İLK MADDE VE MALZEME	7.875,00
İlacın Toprağa Atılması	

730 GENEL ÜRETİM GİDERİ	962,50
730.01 Mazot Gideri 962,50	
100 KASA	962,50
Mazot Gideri	

- Ekim İşlemleri

35 dekar için 12 ünite tohum alınmıştır. 1 ünite tohum fiyatı 375,00 TL'dir. Tohum bedelinin ödeme işlemi nakit yapılmıştır. Muhasebeleştirme işlemi her iki sistemde aşağıdaki gibidir.

$$375,00 \text{ TL} \times 12 \text{ Ünite Tohum} = 4.500,00 \text{ TL}$$

150 İLK MADDE VE MALZEME	4.500,00
100 KASA	4.500,00
Tohum Ücreti	

1 ünite tohum ile 3 dekar alan tohumlanmaktadır. 1 ünite tohum 375,00 TL'dir. 1 dekarın tohum maliyeti buradan 125,00 TL olarak hesaplanmıştır; 35 dekar için bu tutar 4.375,00 TL'dir.

710 DİREKT İLK MADDE VE MALZEME	4.375,00
150 İLK MADDE VE MALZEME	4.375,00
Tarlaya Tohum Ekilmesi	

Ekim işlemi için kiralanan Mibzer kira ücretinin 1 dekarı 50,00 TL olup, 35 dekar için katlanılan mibzer kira ücreti 1.750,00 TL'dir. Ekim işlemi 1 işçi ile bir günde yapılmaktadır. İşçinin günlük ücreti 200,00 TL'dir. Ekim işlemi için ayrıca mazot harcaması da yapılmaktadır. Bu işlem için işletme dekar başına ortalama 1,5 litre mazot kullanmış; mazotun litre fiyatı 25,00 TL'dir. İşletmenin verilerine göre ilaçlama işlemi için katlanılan mazot maliyeti dekar başına ortalama 37,50 TL olarak hesaplanmış, 35 dekar için mazot gideri 1.312,50 TL olarak hesaplanmış, ödeme nakden yapılmıştır.

Her iki muhasebe sisteminde yapılması gereken kayıt;

720 DİREKT İŞÇİLİK GİDERİ	200,00
100 KASA	200,00
İşçilik Ücreti	

730 GENEL ÜRETİM GİDERİ	3.062,50
730.01 Mazot Gideri 1.312,50	
730.02 Mibzer Kirası 1.750,00	
100 KASA	3.062,50
Mazot Gideri ve Mibzer Kirası	

- Sulama İşlemleri

35 dekarlık alan için gerçekleştirilen 3 saatlik sulama işlemi için 437,00 TL mazot giderine katlanılmıştır. Toplamda 3 gün sulama yapılarak 35 dekarlık alanın sulama maliyeti 1.311,00 TL olarak hesaplanmıştır. Her iki muhasebe sistemi arasında bir farklılık olmayıp, bu sistemlerde gerçekleştirilmesi gereken muhasebe kaydı şu şekilde gerçekleşir.

$$437,00 \text{ TL} * 3 \text{ gün} = 1.311,00 \text{ TL}$$

730 GENEL ÜRETİM GİDERİ	1.311,00
730.01 Mazot Gideri	
100 KASA	1.311,00
Mazot Ücreti	

- Zirai Mücadele İşlemleri

İlaç dekar başına 15 cc ve 50 litre su ile karıştırılarak atılmaktadır. İlaç 30 cc şeklinde satılmakta ve fiyatı 300,00 TL'dir. Toplam dekara atılan ilaç 525 cc olup tutarı 5.250,00 TL'dir.

Toplam harcanan su 1.750 litre olup tutarı 14,00 TL'dir. Şeker pancarı zirai mücadele işlemleri ile ilgili yevmiye kaydı her iki muhasebe sisteminde aşağıdaki gibi gerçekleşir.

150 İLK MADDE VE MALZEME	5.250,00
100 KASA	5.250,00
İlaç Alımı	

710 DİREKT İLK MADDE VE MALZEME	5.250,00
150 İLK MADDE VE MALZEME	5.250,00
Tarlaya İlaç Atılması	

730 GENEL ÜRETİM GİDERİ	14,00
730.03 Su Gideri 14,00	
100 KASA	14,00
Su Gideri	

- Bakım İşlemleri

Dekar başına ortalama 0,35 litre mazot harcanmaktadır. Mazotun dekar başı maliyeti 8,75 TL'dir. Toplam mazot maliyeti 306,25 TL'dir. Daha sonra işçiler aracılığıyla seyreltme işlemi gerçekleştirilmektedir. Bu işlemi 45 işçi bir günde tamamlamaktadır. İşçilerin günlük ücreti 200,00 TL'dir. Bununla birlikte dekar başına 20 kg arası üst gübre atım işlemi yapılmaktadır. 35 dekar için 700 kg üst gübre kullanılmaktadır. Gübreler 50 kg'lık torbalar halinde satılmaktadır. 700 kg/50 kg'dan toplamda 14 adet gübre kullanılmıştır. Gübrenin torba fiyatı 680,00 TL olup 35 dekar için 9.520,00 TL harcanmıştır. Son bakım işlemi olarak hastalık ilaçları (mantar-kökçürüklü) tarlaya atılmaktadır. İlaç fiyatı 500,00 TL olan 800 gramlık paket halinde satılmaktadır. 5 dekar için 1 paket ile 5 dekarlık alan ilaçlanmaktadır. 35 dekar için 7 paket ilaç 3.500,00 TL'ye alınmıştır. Ödeme nakit olarak gerçekleşmiştir. İlaçlama işlemi için 5 işçi 1 gün çalışmaktadır. İşçilerin günlük ücreti 200,00 TL'dir. Toplam işçilik ücreti 1.000,00 TL'dir. Bu işlemden sonra bakım işlemleri tamamlanmaktadır. Yevmiye kaydı her iki muhasebe sisteminde aşağıdaki gibi yapılır.

730 GENEL ÜRETİM GİDERİ	306,25
730.01 Mazot Gideri 306,25	
100 KASA	306,25
Mazot Ücreti	

Kişi Başı İşçilik Ücreti: 200 TL/Kişi

45 İşçi x 200 TL= 9.000,00 TL

720 DİREKT İŞÇİLİK GİDERİ	9.000,00
100 KASA	9.000,00
İşçilik Ücreti	

Üst gübre alımı, gübrenin tarlaya atılması, ilaç alımı, ilacın tarlaya atılması ve ilaçlamada kullanılan işçilik ücretine ilişkin "TMS 41" ve "THP"ye göre muhasebe kaydı aşağıdaki gibi gerçekleşir.

150 İLK MADDE VE MALZEME	9.520,00
100 KASA	9.520,00
Üst Gübre Alımı	

710 DİREKT İLK MADDE VE MALZEME	9.520,00
150 İLK MADDE VE MALZEME	9.520,00
Tarlaya Üst Gübre Atılması	

150 İLK MADDE VE MALZEME	3.500,00
100 KASA	3.500,00
İlaç Alımı	

710 DİREKT İLK MADDE VE MALZEME	3.500,00
150 İLK MADDE VE MALZEME	3.500,00
Tarlaya İlaç Atılması	

720 DİREKT İŞÇİLİK GİDERİ	1.000,00
100 KASA	1.000,00
İlaçlama İşçilik Gideri	

- Sulama ve Gübreleme İşlemleri

Sulama işlemi yağmurlama sistemi ile 7-8 saat ve 10-15 gün ara ile yapılmaktadır. Yağmurlama sulama sistemi ile 1 tur 7 saatte tamamlanmaktadır. 7 saatte 10 dekar alana sulama yapılmaktadır. 35 dekar alanın sulaması ise 24,5 saatte tamamlanmaktadır. Yağmurlama sisteminde saatlik sulama işlemi için 5 litre mazot kullanılmaktadır. Mazotun litre fiyatı 25,00 TL'dir. Dekar başına su fiyatı 50,00 TL olup 35 dekar için 1.750,00 TL su harcaması yapılmıştır.

Tablo 2. Sulama İşlemine İlişkin Mazot Gideri

İlk Sulama (35 dekarlık alan için)	24,5 saat
24,5 saat x 5 defa	122,5 saat
122,5 saat x 5 litre	612,50 litre
612,50 x 25 TL	15.312,50 TL

Sulama işlemleri için yapılması gereken muhasebe kaydı “TMS 41” ve “THP”ye göre şu şekildedir.

730 GENEL ÜRETİM GİDERİ	15.312,50
730.01 Mazot Gideri 15.312,50	
100 KASA	15.312,50
Mazot Ücreti	

730 GENEL ÜRETİM GİDERİ	1.750,00
730.03 Su Gideri 1.750,00	
100 KASA	1.750,00
Su Gideri	

Tablo 3. Üre Gübresi Maliyeti

Dekar Başına	20 kg
Toplam Atılan Gübre(20 kg x 35 dekar)	700 kg
700 kg/50 kg(torba)	14 adet

35 dekarlık alana toplamda 14 adet üre gübresi atılmaktadır. Üre gübresinin 50 kg(torba)'lık torba fiyatı 680 TL'dir. Toplamda 9.520,00 TL üre gübresi harcaması gerçekleşmiştir.

Tablo 4. Amonyum Sülfat Maliyeti

Dekar Başına	60 kg
Toplam Atılan Gübre (60 kg*35 dekar)	2.100 kg
2.100 kg/50 kg(torba)	42 adet

35 dekarlık alana toplamda 42 adet amonyum sülfat atılmaktadır. Amonyum Sülfat'ın 50 kg(torba)'lık torba fiyatı 500 TL'dir. Toplam 21.000,00 TL amonyum sülfat harcaması gerçekleşmiştir.

Tablo 5. Potasyum Gübresi Maliyeti

Dekar Başına	20 kg
20 kg*35 dekar	700 kg
700 kg/50 kg(torba)	14 adet

35 dekarlık alana toplamda 14 adet potasyum gübresi atılmaktadır. Potasyum Gübresinin 50 kg(torba)'lık torba fiyatı 850 TL'dir Toplam 11.900,00 TL amonyum sülfat harcaması gerçekleşmiştir.

Tablo 6. Cercospora İlacı Maliyeti

5 Dekar Alan için harcanan gübre	1 paket
35 dekar için harcanan gübre(35/5)	7 paket

Cercospora ilacı 800 gramlık paket halinde 500,00 TL'ye satılmaktadır. 5 dekar alan 1 paket cercospora ilacı ile tamamlanmaktadır. 35 dekar için 7 paket cercospora ilacı işletme tarafından 3.500,00 TL'ye alınmıştır. Yapılan hesaplamalara göre gübre tutarı toplamda 45.920,00 TL olarak gerçekleşmiştir. Her iki muhasebe sisteminde gerçekleştirilmesi gereken yevmiye kaydı şu şekilde gerçekleşir.

150 İLK MADDE VE MALZEME	45.920,00
150.01 Üre Gübresi 9.520,00	
150.02 Amonyum Sülfat 21.000,00	
150.03 Cercospora 3.500,00	
150.04 Potasyum Gübresi 11.900,00	
100 KASA	45.920,00
Gübre Alımı	

710 DİREKT İLK MADDE VE MALZEME	45.920,00
710.05 Üre Gübresi 9.520,00	
710.06 Amonyum Sülfat 21.000,00	
710.07 Cercospora 3.500,00	
710.08 Potasyum Gübresi 11.900,00	
150 İLK MADDE VE MALZEME	45.920,00
150.05 Üre Gübresi 9.520,00	
150.06 Amonyum Sülfat 21.000,00	
150.07 Cercospora 3.500,00	
150.08 Potasyum Gübresi 11.900,00	
Tarlaya Gübre Atılması	

- Alınan Sipariş Avansı İle İlgili Muhasebeleştirme İşlemleri

İşletmeye Türkiye Şeker Fabrikaları A.Ş tarafından yılda 4 defa avans verilmektedir. İşletmeye getirmeyi taahhüt ettiği 1 ton şeker pancarına karşılık olarak Türkiye Şeker Fabrikaları A.Ş tarafından 70,00 TL avans verilmiştir. İşletme firesiz 170 ton şeker pancarını üretip Türkiye Şeker Fabrikaları A.Ş'

ne teslim etme taahhüdünde bulunmuş, işletme tarafından alınan avans toplamı aşağıdaki gibi hesaplanmış ve yevmiye kaydı yapılmıştır.

Alınan avans toplamı: 170 Ton * 70 TL*4 defa= 47.600,00 TL

THP;

102 BANKALAR	47.600,00
340 ALINAN SİPARİŞ AVANSLARI	47.600,00
Alınan Sipariş Avans Kaydı	

TMS 41;

102 BANKALAR	47.600,00
345 ALINAN SİPARİŞ AVANSLARI	47.600,00
Alınan Sipariş Avans Kaydı	

Alınan sipariş avansına ilişkin muhasebeleştirme işleminde “TMS 41” ile “THP” karşılaştırıldığında “340 ALINAN SİPARİŞ AVANSLARI” hesabı yerine TMS 41’de “345 ALINAN SİPARİŞ AVANSLARI” hesabı kullanılmaktadır.

Bu durumda her iki muhasebe sistemi arasında reel bir farklılık olarak görülmemekte yalnızca hesap kodunda bir ayırım ortaya çıkarmaktadır.

- Sigorta Giderleri

Sigorta ödemesi nakit olarak gerçekleştirilmekte; sigorta giderine ilişkin muhasebe kaydı “THP” ve “TMS 41”e göre aşağıdaki biçimde gerçekleştirilmektedir.

730 GENEL ÜRETİM GİDERİ	1.000,00
730.04 Sigorta Giderleri 1.000,00	
100 KASA	1.000,00
Sigorta Gideri	

- Hasat ve Nakliye İşlemleri

Şeker pancarının hasadı için işletmede mazot gideri ortaya çıkmaktadır. Dekar başına 9.5 litre mazot tüketimi gerçekleşmektedir. Mazotun litre fiyatı 25,00 TL’dir. Dekar başına mazot gideri 237,50 TL, 35 dekar için bu tutar 8.312,50 TL’dir. Hasat işlemleri tamamlandıktan sonra şeker pancarının Şeker Fabrikası’na nakliyesi gerçekleşmektedir. Her iki muhasebe sisteminde yapılması gereken yevmiye kaydı;

730 GENEL ÜRETİM GİDERİ	8.312,50
730.01 Mazot Gideri 8.312,50	
100 KASA	8.312,50
Mazot Gideri	

Söz konusu şeker pancarının Şeker Fabrikası'na nakliye ücreti işletmeye ait olup 10.000,00 TL olarak tahakkuk ettirilmiştir.

THP;

730 GENEL ÜRETİM GİDERİ	10.000,00
730.05 Nakliye Ücreti 10.000,00	
381 GİDER TAHAKKUKLARI	10.000,00
Nakliye Ücreti	

TMS 41;

730 GENEL ÜRETİM GİDERİ	10.000,00
730.05 Nakliye Ücreti 10.000,00	
385 GİDER TAHAKKUKLARI	10.000,00
Nakliye Ücreti	

Şeker pancarı nakliyesine ilişkin muhasebeleştirme işleminde “TMS 41” ile “THP” karşılaştırıldığında “381 GİDER TAHAKKUKLARI” hesabı yerine TMS 41’de “385 GİDER TAHAKKUKLARI” hesabı kullanılmaktadır. Bu durumda reel bir farklılık olarak görülmemekte yalnızca hesap kodunda bir ayırım meydana gelmektedir.

4.3.2. Alpa Şeker Pancarı Üretim İşletmesi'nin Şeker Pancarı Üretim Sürecinde Gerçekleşen İşlemlerin Dönem Sonu Kayıtları

- Şeker Pancarı Üretim Maliyetlerinin Aktifleştirilmesi

THP;

151 YARI MAMULLER ÜRETİMİ	189.141,25
711 DİMM YANSITMA	127.190,00
721 DİG YANSITMA	11.800,00
731 GÜG YANSITMA	50.151,25
Üretim Maliyetlerinin Bilançoya Aktarılması	

Şeker pancarı üretim maliyetlerinin aktifleştirilmesinde THP'den farklı olarak TMS 41'de "151 YARI MAMULLER" hesabı yerine "170 TARLA BİTKİLERİ" hesabı kullanılmaktadır.

TMS 41;

170 TARLA BİTKİLERİ	189.141,25
711 DİMM YANSITMA	127.190,00
721 DİĞ YANSITMA	11.800,00
731 GÜĞ YANSITMA	50.151,25
Üretim Maliyetlerinin Bilançoya Aktarılması	

- Hasadı Yapılan Şeker Pancarının Stok Hesabına Aktarılması

35 dekardan alınan verim 297,50 ton olarak gerçekleşmiş tamamı mamul ambarına alınmıştır. Şeker pancarının mamuller hesabına aktarılmasında THP'de üretim maliyetleri esas alınırken TMS 41'de gerçeğe uygun değer esas alınmaktadır. Şeker pancarlarının mamuller hesabına aktarılmasındaki yevmiye kayıtları şu şekilde gerçekleşir.

THP;

152 MAMULLER	189.141,25
151 YARI MAMULLER	189.141,25
Mamul Hesabına Aktarım Kaydı	

TMS 41;

- Gerçeğe Uygun Değerin Tespit Edilmesi

Gerçeğe Uygun Değerin Hesaplanması = Piyasa Fiyatı – Fabrikaya Götürme Maliyeti

Hasat edilen 1 ton şeker pancarının piyasa fiyatı 1.800,00 TL'dir. Fabrikaya götürme maliyeti ise 285,71 TL'dir.

Şeker pancarının gerçeğe uygun değeri (1 ton): 1.800,00 TL-285,71 TL= 1.514,29 TL'dir.

1 dekar şeker pancarından alınan verim 8.5 ton olup, 35 dekardan alınan verim 297.50 tondur.

Şeker pancarının gerçeğe uygun değeri (297.50 ton): 1.514,29*297.50=450.501,28 TL

TMS 41'e göre, canlı varlıklarda ortaya çıkan kazançlar ve kayıplar kâr ya da zarar tablosunda ayrı bir kalemde gösterilmektedir. Buna göre 'Finansal Raporlamaya Uygun Hesap Planı Taslağı'na göre, canlı varlıklarda ortaya çıkan değer artışları "643 TARIMSAL FAALİYETLERDE DEĞERLEME ARTIŞLARI" hesabına kaydedilir.

152 MAMULLER	450.501,28
170 TARLA BİTKİLERİ	189.141,25
643 TARIMSAL FAALİYETLERDE DEĞERLEME ARTIŞLARI	261.360,03
Mamul Hesabına Aktarım Kaydı	

İşletmenin 31.12.2022 tarihli kapanış kaydında TMS 41’de THP’den farklı olarak kullanılan hesap “643 TARIMSAL FAALİYETLERDE DEĞERLEME ARTIŞLARI” hesabıdır.

- Şeker Pancarının Satışına İlişkin Muhasebeleştirme İşlemleri

Şeker pancarının hasat işleminin tamamlanmasının ardından Şeker Fabrikası’na satışı yapılmaktadır. Şeker Fabrikası tarafından işletmeye ödemesi gerçekleşen pancar bedelinde 4 dönemde verilen avans tutarları ödenecek olan tutardan düşülür.

Tablo 7. Şeker Pancarının Ton Fiyatı

Şeker Pancarı Fiili Alım Fiyatı	1.400,00 TL
Kota Tamamlama Primi(+)	50,00 TL
TOPLAM	1.450,00 TL

Tablo 8. Şeker Pancarı Verimi

1 dekar şeker pancarından alınan verim	8,5 ton
35 dekar şeker pancarından alınan verim	297,50 Ton
8,5 ton*35 dekar	
297.50 Ton*1.450,00 TL	431.375,00 TL

Şeker pancarının satışında dekardan alınan verim üzerinden hesaplama yapılmış, satışa ilişkin muhasebe kaydı aşağıdaki gibi gerçekleşmiştir.

THP;

100 KASA	383.775,00
340 ALINAN SİPARİŞ AVANSLARI	47.600,00
600 YURT İÇİ SATIŞLAR	431.375,00
Şeker Pancarı Satış Kaydı	

TMS 41;

100 KASA	383.775,00
345 ALINAN SİPARİŞ AVANSLARI	47.600,00
600 YURT İÇİ SATIŞLAR	431.375,00
Şeker Pancarı Satış Kaydı	

Şeker pancarının satışına ilişkin muhasebeleştirme işleminde “TMS 41” ile “THP” karşılaştırıldığında “340 ALINAN SİPARİŞ AVANSLARI” hesabı yerine TMS 41’de “345 ALINAN SİPARİŞ AVANSLARI” hesabı kullanılmaktadır. Bu durumda reel bir farklılık olarak görülmemekte yalnızca hesap kodunda bir ayrımı meydana getirmektedir.

Dönem içerisinde genel üretim giderine tahakkuk ettirilen nakliye gideri şeker pancarının teslimatı esnasında ödenmiştir.

THP;

381 GİDER TAHAKKUKLARI	10.000,00
100 KASA	10.000,00
Nakliye Ücretinin Ödenmesi	

TMS 41;

385 GİDER TAHAKKUKLARI	10.000,00
100 KASA	10.000,00
Nakliye Ücretinin Ödenmesi	

Nakliye ücretinin ödenmesine ilişkin muhasebeleştirme işleminde “TMS 41” ile “THP” karşılaştırıldığında “381 GİDER TAHAKKUKLARI” hesabı yerine TMS 41’de “385 GİDER TAHAKKUKLARI” hesabı kullanılmaktadır.

- Satılan Şeker Pancarının Maliyetine İlişkin Muhasebeleştirme İşlemleri

Şeker pancarının maliyetine ilişkin muhasebe kayıtlarına baktığımızda THP’den farklı olarak TMS 41’de gerçeğe uygun değer kullanılması sebebiyle yöntemler arasında 261.047,53 TL tutarında fark ortaya çıkmıştır. Bu fark TMS 41’de “643 TARIMSAL FAALİYETLERDE DEĞERLEME ARTIŞI” olarak alacak hesabına kaydedilmiştir.

THP;

620 SATILAN MAMULLER MALİYETİ	189.141,25
152 MAMULLER	189.141,25
Şeker Pancarı Maliyet Kaydı	

TMS 41;

620 SATILAN MAMULLER MALİYETİ	450.501,28
152 MAMULLER	450.501,28
Şeker Pancarı Maliyet Kaydı	

- Kapanış Kayıtları

Alpa Şeker Pancarı Üretim İşletmesi 'nin 31.12.2022 tarihli kapanış kayıtları aşağıda yer almıştır.

THP;

711 DİMM YANSITMA	127.190,00
721 DİĞ YANSITMA	11.800,00
731 GÜĞ YANSITMA	50.151,25
710 DİREKT İLK MADDE MALZEME	127.190,00
720 DİREKT İŞÇİLİK GİDERİ	11.800,00
730 GENEL ÜRETİM GİDERİ	50.151,25
Maliyet Hesapları Kaydı	

690 DÖNEM KÂRI VEYA ZARARI	189.141,25
620 SATILAN MAMULLER MALİYETİ	189.141,25
Gider Hesapları Kaydı	

600 YURTIÇİ SATIŞLAR	431.375,00
690 DÖNEM KÂRI VEYA ZARARI	431.375,00
Gelir Hesapları Kaydı	

690 DÖNEM KÂRI VEYA ZARARI	242.233,75
692 DÖNEM NET KÂRI VEYA ZARARI	242.233,75
Dönem Kârı veya Zararı	

692 DÖNEM NET KÂRI VEYA ZARARI	242.233,75
590 DÖNEM NET KÂRI	242.233,75
Dönem Net Kâr Kaydı	

TMS 41;

711 DİMM YANSITMA	127.190,00
721 DİĞ YANSITMA	11.800,00
731 GÜĞ YANSITMA	50.151,25
710 DİREKT İLK MADDE MALZEME	127.190,00
720 DİREKT İŞÇİLİK GİDERİ	11.800,00
730 GENEL ÜRETİM GİDERİ	50.151,25
Maliyet Hesapları Kaydı	

690 DÖNEM KÂRI VEYA ZARARI	450.501,28
620 SATILAN MAMULLER MALİYETİ	450.501,28
Gider Hesapları Kaydı	

600 YURTİÇİ SATIŞLAR	431.375,00
643 TARIMSAL FAALİYETLERDE DEĞERLEME ARTIŞLARI	261.360,03
690 DÖNEM KÂRI VEYA ZARARI	692.735,03
Gelir Hesapları Kaydı	

690 DÖNEM KÂRI VEYA ZARARI	242.233,75
699 DÖNEM NET KÂRI VEYA ZARARI	242.233,75
Dönem Kârı veya Zararı	

699 DÖNEM NET KÂRI VEYA ZARARI	242.233,75
590 DÖNEM NET KÂRI	242.233,75
Dönem Net Kâr Kaydı	

İşletmenin 31.12.2022 tarihli kapanış kaydında TMS 41’de THP’den farklı olarak kullanılan hesaplar “643 TARIMSAL FAALİYETLERDE DEĞERLEME ARTIŞLARI” ve “699 DÖNEM NET KÂRI VEYA ZARARI” hesaplarıdır.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bitkisel ürün üretimi, hayvansal ürün üretimi, su ürünleri üretimi ve orman ürünleri üretimi gibi faaliyetlerden oluşan tarımsal faaliyetler; içerisinde anapara, iklim şartları, tabiat, iş gücü ve arazi gibi olguları içeren her türlü eylemi kapsamaktadır. Tarım işletmeleri bu faaliyetleri bünyesinde bulunduran işletmeler olarak adlandırılmaktadır. Tarımsal faaliyet muhasebesi, bu işletmelerin üretim faaliyetleri neticesinde ortaya çıkan ürün ve mamullerin kendine özgü üretim aşamalarında gerçekleşen mali işlem ve olayları, evrensel muhasebe, yasa ve kurallar çerçevesinde para ile ifade edilebilir bir biçimde kaydederek, sınıflandırarak, özetleyerek raporlayan ve bu işlemleri kendine özgü bir yöntem ile yorumlayan bilgi sistemi olarak açıklanmaktadır. Bu araştırmada tarımsal ürünlerin muhasebeleştirilmesinde kullanılan usul ve esaslar “TMS 41” ile “THP” kapsamında şeker pancarı özelinde incelemiştir. TMS 41 ve THP’ye göre yapılan şeker pancarı üretim işlemlerini, hasat ve gerçekleştirilen satış işlemlerini karşılaştırdığımızda birim maliyet tespitinden bazı giderlerin finansal raporlara yansımaya dek birçok işlemde farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Şeker pancarına ilişkin pazar maliyetleri ve pazar yerine taşıma maliyetleri harcamalarının kayıtlara alınması bu farklar arasındadır. TMS 41’e göre üretilen ürünlerin birim maliyetinin hesaplanmasında gerçeğe uygun değer ile kayıtlanması gerektiği belirtilmiştir. Bundan dolayı standartta, tarımsal ürünler hasat anında piyasa fiyatından taşıma ve pazar yeri maliyetlerinin düşülmesiyle ulaşılan net geçeğe uygun değeri üzerinden muhasebeleştirilmektedir. Bu çalışmada kayıtların muhasebeleştirilme aşaması esnasında gerçeğe uygun değerde artış ortaya çıktığı için “643 TARIMSAL FAALİYETLERDE DEĞERLEME ARTIŞLARI” hesabı kullanılmış ve bu durum standarda göre yapılan kayıta maliyet tutarında değişikliğe neden olmuştur.

THP’ye göre yapılan mali kayıtlarda “381 GİDER TAHAKKUKLARI”, “340 ALINAN SİPARİŞ AVANSLARI” ve “692 DÖNEM NET KARI VEYA ZARARI” hesapları kullanılırken TMS 41’e göre mali kayıtlarda bu hesapların yerine “385 GİDER TAHAKKUKLARI”, “345 ALINAN SİPARİŞ AVANSLARI” ve “699 DÖNEM NET KARI VEYA ZARARI” hesapları kullanılmaktadır. Bu durumda iki sistem arasında reel bir farklılık olarak görülmemekte sadece hesap kodlarında ayrımı ortaya çıkarmaktadır. TMS 41’de canlı varlıkların muhasebeleştirilmesinde şeker pancarının hasadından stoklara alınmasına kadar geçen süre “170 TARLA BİTKİLERİ” hesabında izlenirken THP’de şeker pancarı ve şeker pancarı üretimi için katlanılan bütün maliyetler “151 YARI MAMULLER ÜRETİM” hesabına aktarılmakta, üretimi tamamlanarak hasat edilen şeker pancarı için “151 YARI MAMULLER

ÜRETİM” hesabından “152 MAMULLER” hesabına aktarılarak muhasebe kaydı yapılmaktadır. THP uygulamasında hasat zamanında tarımsal ürünlerin ölçülmesinde maliyet bedelinin TMS 41 uygulamasında net gerçeğe uygun değerinin esas alınması iki sistem arasında mamul stoklarının maliyetinde farklılaşmaya sebep olmuştur. TMS 41’e göre yapılan kayıtlarda maliyet tutarının THP’ye göre daha yüksek çıktığı görülmüştür.

Bu durum dönem kâr veya zararı açısından her iki sistem için de tutarsal bir farklılık yaratmasa da gelir tablosunun içerik olarak farklılaşmasına sebep olacaktır. Bu anlamda finansal tabloların faydalı ve gerçeğe uygun finansal bilgi sunumu açısından amacına hizmet edebilmesi adına TMS 41’in bilgi ve ilke odaklı yaklaşımının daha yararlı olduğu düşünülmektedir.

YAZARLARIN BEYANI

Bu çalışmada, Araştırma ve Yayın etiğine uyulmuştur, çıkar çatışması bulunmamaktadır ve bu çalışma için finansal destek alınmamıştır.

AUTHORS’ DECLARATION

This paper complies with Research and Publication Ethics, has no conflict of interest to declare, and has received no financial support.

YAZARLARIN KATKILARI

Çalışma Konsepti/Tasarım- D.G., K.Ş.; Yazı Taslağı- D.G., K.Ş.; İçeriğin Eleştirel İncelemesi- D.G., K.Ş.; Son Onay ve Sorumluluk- D.G., K.Ş.

AUTHORS’ CONTRIBUTIONS

Conception/Design of Study- D.G., K.Ş.; Drafting Manuscript- D.G., K.Ş.; Critical Revision of Manuscript D.G., K.Ş.; Final Approval of Accountability- D.G., K.Ş.

KAYNAKÇA

- Aksoylu, S. (2013). Tarımsal Faaliyetlerin Türkiye Muhasebe Standardı 41 (Tms-41)’e Göre Muhasebeleştirilmesi: Gerçeğe Uygun Değer Muhasebesi, *Muhasebe ve Denetim Bakış Dergisi*, 13(39), 65-78. <https://dergipark.org.tr/en/pub/mdbakis/issue/63905/967289>
- Badem, C., Savcı, M., & Kılınç, Y. (2013). Türkiye’de Çay Yaprağı Üretimi ve TMS 41 Tarımsal Faaliyetler Standardı Uygulaması. *Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi*, 15(3), 115-147.
- Bichsel, S. (1987). An overview of the U.S. sugar beet industry. In M. A. Clarke & M. Godshall (Ed.), *Proceedings of the Symposium on the Chemistry and Processing of Sugar Beet*, Elsevier Science Publishing Company Inc., 1-8.

- Büyükipekçi, S., & Kağıtçı, A. (2015). Tarımsal Faaliyetlerin TMS 41'e Göre Muhasebeleştirilmesi, *Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(1), 105-113. <https://dergipark.org.tr/en/pub/ksusbd/issue/10292/126247>
- Çakır, Ş., & Işın, Ş. (1994). Avrupa Topluluğunda Tarım İşletmelerinin Sınıflandırılma Esasları ve Türkiye Açısından Değerlendirilmesi, *Tarım ve Mühendislik Dergisi*, 47, 57-63.
- Çevik, Z., & Kırlioğlu, H. (2016). Türkiye Muhasebe Standardı TMS 41 Tarımsal Faaliyetlerin Kanatlı Hayvan Yetiştiriciliği İşletmelerinde Uygulanması, *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 12(12), 694-702.
- Demirkol, F. (2008). TMS 41 Kapsamında Seracılık Faaliyetlerinde Muhasebe Kayıt Sürecine İlişkin Genel Bir Değerlendirme, *Journal of Accounting and Taxation Studies*, 1(1), 115-121.
- Dikmen, B., & Köksal, A. (2019). Tarımsal Ürünlerin Tekdüzen Muhasebe Sistemi, TMS 41 Ve VUK'a Göre Muhasebeleştirilmesi: Şeker Pancarı Üretim İşletmesinde Bir Uygulama, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 12(68), 1051-1060.
- Eştürk, Ö. (2018). Türkiye'de Şeker Sektörünün Önemi ve Geleceği Üzerine Bir Değerlendirme, *Anadolu İktisat ve İşletme Dergisi*, 2 (1), 67-81. <https://dergipark.org.tr/en/pub/anadoluid/issue/36718/413753>
- Gökgöz, A. (2013). *Tarımsal faaliyet muhasebesi*. Ekin Kitabevi.
- Gültekin, N. (2019). Yumurta Üretim Faaliyetinde Bulunan İşletmelerin Tarımsal Faaliyetler (TMS 41) Standardına Göre Muhasebeleştirilmesi, *Ekonomi İşletme ve Maliye Araştırmaları Dergisi*, 1(3), 246-265.
- Kırlioğlu, H., & Gökgöz, A. (2012). TMS 41 Çerçevesinde Tarımsal Faaliyetlerin Muhasebeleştirilmesi: Su Ürünleri Sektörü Uygulaması, *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 26(2), 107-127.
- Koç, Z. (1996). *Tek düzen muhasebe sisteminde maliyet hesaplarının işleyişi ve alt hesaplarının oluşturulması*. (Tez Numarası.64793) [Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Öcal, D. (2016). *41 Nolu Türkiye muhasebe standardı (tms 41) vergi usul kanunu ve tek düzen hesap planı açısından küçük ve büyükbaş canlı varlıkların muhasebeleştirilmesi ve değerlendirme işlemi*. (Tez Numarası.448665) [Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Önel, S. (2003). *Tek düzen hesap planına göre bilgisayarlı muhasebe*. Seçkin Yayıncılık.
- Özulucan, A. & Deran, A. (2008). 41 Nolu Türkiye Muhasebe Standardı (Tms 41), Vergi Usul Kanunu Ve Tekdüzen Hesap Planı Açısından Küçük Ve Büyükbaş Canlı Varlıkların Muhasebeleştirilmesi Ve Değerleme İşleminde Karşılaşılan Güçlükler Ve Çözüm Önerileri, *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(25), 1-23.
- Rehber, E. (1998). *Tarım ekonomisi*, Uludağ Üniversitesi Güçlendirme Vakfı, Yayın No: 134.

- Şeker Dairesi Başkanlığı. (Ekim 2022). *Pancar ve kristal şeker*. T.C. Tarım ve Orman Bakanlığı. <https://www.tarimorman.gov.tr/SDB/Menu/90/Pancar-Ve-Kristal-Seker>
- Şeker İş Sendikası. (2011). *ABD, Avrupa Şeker Politikaları ve Tükşeker Özelleştirmeleri Üzerine Bir İnceleme*, Ankara.
- Şensoy, H. B. (2008). *Uluslararası Finansal Raporlama Standartlarının Ortaya Çıkışı Ve Gelişimi ile Muhasebe Standartlarının Türkiye'deki Durumu*, (Tez Numarası. 218533) [Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi
- Taşkın, A. (2012). İş Hukukunda İşletme Kavramı. *Çalışma Ve Toplum*, 1(32), 75-112.
- Taştan, H. & Doğan, S. (2022). BOBİ FRS Kapsamında Tarımsal Faaliyetlerin İncelenmesi Ve TMS-41 Tarımsal Faaliyetler Standardı İle Karşılaştırılması, *Mali Çözüm Dergisi*, 32(170), 45-64.
- TMS 41 Tarımsal Faaliyetler Standardı. (2019). KGGK.
- Tunçez, H.A. (2014). Tarımsal Faaliyetlerin Muhasebeleştirilmesinin Türkiye Muhasebe Standardı-41 Çerçevesinde İncelenmesi: Bir Tarım İşletmesinde Örnek Uygulama, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi*, 14(1-2), 311-328.
- Türk Dil Kurumu. (Ekim 2022). *Tarım*. Türk Dil Kurumu Sözlükleri. <https://sozluk.gov.tr/>
- Türkiye Şeker Fabrikaları A.Ş. (1983). *Türkiye şeker fabrikaları a.ş tekdüzen hesap planı ve açıklamaları*. Ankara.
- Ünlü, A. (2016). *Büyükbaş hayvancılık işletmelerinde muhasebe işlemlerinin tekdüzen muhasebe sistemi ve 41 nolu Türkiye Muhasebe Standardı (TMS-41) çerçevesinde incelenmesi: 100 ineklik bir işletme örneği*. (Tez Numarası.425293) [Yüksek Lisans Tezi, Bozok Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Ünsal, Y. (2022). *Tarımsal ekonomi ve politika geliştirme enstitüsü*. Tepge Yayınları.
- Yılmaz, E. (2014). Türkiye Muhasebe Standartları Kapsamında Tarımsal Devlet Teşviklerinin Muhasebeleştirilmesi, *Muhasebe ve Bilim Dünyası Dergisi*, 4(2), 57-71.